

Ajatusten alennusmyynti

YHDEKSÄN HELPOINTA HOKEMAA TALOUDESTA

Tuomas Enbuske

Kustantaja: TALOUSTIETO OY
Ulkoasu: MONENTEKIJÄT OY / KIRSI SUNDELL
Kannen kuva: TUOMO KOSTET
Painopaikka: UNIGRAFIA, HELSINKI 2012
ISBN 978-951-628-556-9
ISBN 978-951-628-557-6 (PDF)

Esipuhe

Viime vuonna, juuri eduskuntavaalien alla, ilmestyi suomeksi Richard Wilkinsonin ja Kate Pickettin kirja *Tasa-arvo ja hyvinvointi* (HS-kirjat). Kahden lääkärin kirjoittama kirja toisti tunnettua väitettä, jonka mukaan tuloerot selittävät useimmat yhteiskunnan onnettomuuksista, ja että rikkaat ja köyhät hyötyisivät yhtä lailla, jos tulot jaettaisiin uudelleen.

Ajatus oli valmiiksi suosittu. Wilkinson ja Pickett poimivat joukon muuttujia ja todistivat, että matalien tuloerojen yhteiskunnassa myös rikollisuus on vähäisempää, samoin lapsikuolleisuus ja liikalihavuus. Vastaavasti kun tuloerot kasvavat, eliniän odote lyhenee, sosiaalinen liikkuvuus vähenee ja koulutuksen laatu heikkenee.

Kirja vaikutti löytäneen ratkaisun ikiaikaiseen tulonjaon ongelmaan. Jos kerran rikkaatkin hyötyvät, miten voidaan enää perustella sitä, että uusjakoa ei tehdä? Se, minkä ihmiset tiesivät sydämessään, näytti saaneen tuekseen vakuuttavan tieteellisen todistuksen. Enää ei tarvitsisi miettiä, onko oikein ottaa niiltä, jotka ovat ansainneet enemmän riskejä ottamalla tai kovemmin työtä tekemällä.

Ikävä kyllä, niin paljon kuin halusimmekin Wilkinsonia ja Pickettiä uskoa, heidän todistelunsa oli täynnä pehmeitä kohtia ja suoranaisia reikiä. Kyse on juuri siitä, että halusimme uskoa niin paljon, että vaimensimme kriittiset ajatukset ja epäilyt. *Tämän täytyy olla totta*, vakuuttelimme itsellemme.

Peter Saundersin vastapamfletti *Beware False Prophets* (Policy Exchange, www.policyexchange.org.uk) kirjaa nämä reiät ja lahot rakenteet. Wilkinsonin ja Pickettin kahdestakymmenestä tilastollisesta väitteestä 14 oli falskeja tai pätemättömiä. Vain yhdessä tapauksessa (lapsikuolleisuus) näyttö tuki vahvasti heidän hypoteesiaan.

Kun esimerkiksi yhteiskunnan murheiden listaa muokattiin ja listalle otettiin toisenlaisia onnettomuuksia, tulos muuttui dramaattisesti. Toisin sanoen kun tarkasteltiin itsemurhalukuja, HIV-tartuntojen lukumäärää, alkoholin (liika)kulutusta, avioeroja ja hedelmällisyysongelmia, matalien tuloerojen maat eivät enää olleetkaan paratiiseja, eivät edes ylivoimaisia vertailukohtiinsa verrattuna.

Menemättä enempää *Tasa-arvon ja hyvinvoinnin* virheiden yksityiskohtiin – Saunders käytti niihin yli sata sivua – ongelma ei ole yksittäisissä erheissä. Ongelma on siinä, että suomalaisessa keskustelussa *Tasa-arvo ja hyvinvointi* otettiin valmiina totuutena, ei kriittistä silmää kaipaavana pamflettina vaan lopullisena todistuksena. Yhtä lailla perustellusti voi huomauttaa, ettei Saunderskaan ole lopullinen totuus, vaan siitäkin voi löytää omat lahovikansa.

Talouspoliittista keskustelua on erittäin vaikea käydä, koska niin suuri osa siitä on muuttunut emotionaaliseksi vänkäämiseksi. Keskustelu hyvinvointivaltiosta on muuttunut empatia-keskusteluksi, jossa uskossa olevat todistelevat, kuka on vakauksessaan vahvin.

Tuomas Enbusken *Ajatusten alennusmyynti* tarttuu tähän ilmiöön, jossa teeskentelemme rationaalista, mutta tosiasiasa meitä kuljettavat tunteet, ennakkoluulot ja valmiit käsitykset. Haemme argumentteja ja valitsemme niistä sitten sopivimmat.

Financial Timesin John Kay kutsui tätä menettelyä mainiossa kolumnissaan (*FT*, 17.4. 2012) ”Franklinin järkeilyksi”, valtiomies ja filosofi Benjamin Franklinin mukaan.

Valistuksen lapsi Franklin ajoi päätöksentekoon rationaalista mallia, ”moraalista algebraa” joka punnitsisi huolella hyödyt ja haitat ja tulisi eri näkökohtien kautta rationaaliseen lopputulokseen. Franklin pohdiskeli muun muassa ruokaa, ja punnit-

tuaan ravinto-oppia, käytännöllisyyttä ja moraalialia, ryhtyi satunnaiseksi kasvissyöjäksi.

Mutta kuten usein käy, jossain vaiheessa Franklinin nenään osui grillatun kalan vastustamaton tuoksu. Silloin hän eteni järkeilemään, että kalathan eivät oikeastaan noudata hänen moraalisia periaatteitaan (olla syömättä muita). Tästä syystä kalat ansaitsevat itekin tulla syödyksi, Franklin päätteli, ennen kuin lohkaisi palan lohta lautaselleen.

”Kuinka kätevää,” hän sanoi, ”olla rationaalinen olento, koska järki tekee mahdolliseksi löytää syy sille, minkä mieli on jo päättänyt.”

Ajatusten alennusmyynti on pamfletti, jonka tarkoitus on puolustaa johdonmukaista ajattelua ja kriittistä asennetta, joka on hereillä silloinkin, kun tarkoitus on hyvä.

Esitän parhaat kiitokseni Tuomas Enbuskelle, joka tarttui työhön vakuuttuneena sen tarpeellisuudesta, sekä Niku Määttä-selle, joka esitti käsikirjoitukseen arvokkaita huomioita.

Ajatusten alennusmyynti on aina päällä. Varokaa tungosta tarjouslaatikoilla!

Helsingissä 4.6.2012

Matti Apunen

Johtaja

Eva

SISÄLLYS

Esipuhe

1	Aluksi	9
2	”Kapitalismi on kaiken pahan alku ja juuri”	12
	”Pahan ytimessä on materia”	14
	”Keksinnöt vain tupsahtavat jostain”	15
3	”Kapitalismi on ahneutta”	18
	”Aina joku vetää välistä”	19
	”Kyllä ruualla saa tehdä rahaa, mutta ei koulutuksella”	21
	”Kun raha ei liiku, eettisyys lujittuu”	24
	”Ahneus on aina muilta pois”	28
4	”Kaikki selittyy tuloeroilla”	30
	”Rikkaat rikastuvat, köyhät köyhtyvät”	30
	”Kapitalismi luo köyhyyttä”	32
	”Erisuuruiset palkat loukkaavat ihmisarvoa”	33
	”Omalla rahalla ostetut palvelut lisäävät epätasa-arvoa”	34
	”Sinulla ei saa olla hienoa autoa, koska minullakaan ei ole”	36
	”Pomoille maksetaan ihan liikaa”	38
5	”Kapitalismi luo työttömyyttä”	40
	”Työnantaja varastaa työläisen työn lisäarvon”	40
	”Työnantaja haluaa meidän raatavan kovemmin”	42
	”Maahanmuuttajat vievät meidän työpaikat”	43
6	”Sääntely parantaa talouden moraalialia”	45
	”Kyllä poliitikot ja virkamiehet tietävät paremmin”	46
	”Olematon sääntely aiheutti karmean talouskriisin”	48
	”Kiintiöt tuottavat eettisemmän yrityksen”	50
7	”Talouskasvua ei tarvita”	53
	”Kasvua ja tehokkuutta on jo liikaa”	53
	”Kasvua jarruttamalla pelastetaan planeetta”	56
8	”Pienet yritykset ovat söpöjä, suuryritykset pahoja”	58
	”Yritystuet ovat mahtava juttu”	60
	”Firmoilta voidaan vaatia kaikenlaista”	63
	”Pörssi se vasta paha onkin”	65
9	”Kamala uusliberalismi pilasi kaiken”	68
	”Uusliberaali pelastaa pankkeja ja kannattaa sotia”	70
	”Markkinoiden vapauttaminen johti kaikkeen pahaan”	71
	”Uusliberalismi synnytti hirveän asuntokuplan”	73
10	Jälkikirjoitus: ”Raha paha, taide pyhä”	77
	”Taide on itseisarvo, eikä sitä saa mitata”	78
	”Johtajien optiot ovat pois taiteen tuesta”	81
11	Lopuksi	84

1 Aluksi

- *Köyhinkin suomalainen on rikastunut 80-lukuun verrattuna.*
- *Nyt kyllä yksinkertaistat!*
- *Kapitalismi on vähentänyt kolmannen maailman köyhyyttä paljon enemmän kuin kehitysapu.*
- *Niin, mutta todellisuus on paljon monimutkaisempi!*
- *Talouden vapauttaminen on johtanut siihen, että maailmaan on syntynyt älytön määrä uusia elämää helpottavia keksintöjä. Demokratia ja kansalaisen vaikutusmahdollisuudet ovat parantuneet huomattavasti.*
- *Ei se ole niin yksinkertaista!*

Kun keskustelussa heittää pöytään faktoja maailman paraneemisesta, älyköllä on yleensä tasan kaksi korttia. Ensimmäinen tapa päästä pois tukalasta tilanteesta on epäillä keskustelijan motiiveja. Tyyppi vaan ei voi olla oikeassa, koska on uusliberaali, porvari tai muuten hyväosainen.

Toinen tapa tappaa keskustelu on vetäistä pakasta yksinkertaisuus-kortti ja väittää, ettei asia ole lainkaan ”noin yksinkertainen”. Monimutkaisuuteen vetoamalla luodaan vaikutelmaa siitä, ettei puhuja ole mustavalkoinen juntti, vaan näkee asian kaikki puolet. Ja ennen kaikkea silloin puhuja ei ole populistia.

Kaikki fiksit välttelevät populismia. Tässä on kuitenkin pikku harha.

Populismi on nimittäin täysin eri asia. Populismissa asioita nimenomaan ei perustella. Timo Soinin ”Missä EU, siellä ongelma” on pelkkä väite. Se on näpäkää yksinkertaistus, mutta itse väitettä ei millään tavalla perustella.

On itsestään selvää, ettei maailma ole yksinkertainen. Ihmisen suurimpia harhoja on syyn ja seurauksen harha. Meille on evoluutiossa ollut hyötyä siitä harhaluulosta, että kaikkeen on syy. Kun puskasta on kuulunut räjähdys, on kannattanut luulla sitä mieluummin pedoksi kuin tuuleksi.

Älymystöllä on tapana löytää kaikkeen yhteiskunnallinen syy, jota ei voida oikeasti perustella

Ihan fikсутkin ihmiset analysoivat esimerkiksi presidentinvaalien tuloksia ihan kuin kaikkeen olisi olemassa mitattavissa oleva syy. Hävisikö Pekka Haavisto vaalit siksi, että hän oli homo vai vihreä? Vaikka vaaliasiantuntijoilla tuntui olevan tähän selkeät vastaukset, emme tule koskaan tietämään totuutta.

Joitakin asioita sen sijaan voidaan mitata. Esimerkiksi sitä, että kahvipaketti maksoi 1970-luvulla lähes neljä kertaa enemmän kuin nykyään tai että sata vuotta sitten kuninkaallisilla oli paljon vähemmän valinnanvaraa kuin nyky-Suomessa syrjäytyneillä. Ja sitä, että vasemmiston 1960–70-lukujen ennusteet maailman tulevaisuudesta menivät reisille.

Miksi älyköt puhuvat sitten niin usein puutaheinää? Miksi ihmeessä älykkyyksosamäärältään keskiverron yläpuolella olevat retkahtavat kummallisiin teorioihin ja arkijärjen vastaisiin ajatuskuvioihin?

Älymystöllä on tapana löytää kaikkeen joku yhteiskunnallinen syy, jota ei voida koskaan oikeasti perustella.

Elokuvaohjaaja Saara Cantell kommentoi Helsingin Sanomissa Bulevardin perhesurmia näin: ”Ennen kaikkea ne kertovat siitä, millaisia seurauksia 90-luvun lamasta alkaen johdonmukaisesti harjoitetulla uusliberaalilla politiikalla on.” Dosentti Matti Rimpelä taas oli sitä mieltä, että perhesurmat johtuvat vallalla olleesta ”menestymisen kulttuurista” ja siitä, että ihmisillä on mennyt niin hyvin viimeiset vuosikymmenet.

Kommentit ovat yhtä järjettömiä kuin ne ensi kuulemalta kuulostavatkin.

Mielenkiintoista puhetta tuottavien ihmisten ammatissa pätevät markkinatalouden säännöt. Älykkö oikeuttaa olemassaolonsa sanomalla jotain uutta. Mitä enemmän kommentti on arkijärjen vastainen, sitä paremmin se jää kuulijan mieleen. Älykkäät aivot rakastavat paradokseja.

Ongelma on, että kaikki asiat eivät ole paradokseja. Jotkut asiat vain ovat yksinkertaisia. Jos tarjolla on yksinkertainen ja monimutkainen selitys, yksinkertaisen pitäisi aina olla parempi.

Miksikö? Väittely ja perusteleminen ovat aina asioiden yksinkertaistamista. Se kuuluu lähtökohtaisesti jo kielen ideaan. Kieli on yksinkertaistamista, asioiden pukemista sanoiksi. Asian leimaaminen ”monimutkaiseksi” on fiksulta kuulostava argumentti ilman argumenttia.

Kapitalismi on tuottanut maailmaan sellaisen elintason nousun, sairauksien vähenemisen ja eliniän kasvun, että todisteiden pitäisi olla kiistattomia. Silti kapitalismi saa vastata koko ajan syytöksiin, joita tässä pamfletissa käymme läpi.

2 ”Kapitalismi on kaiken pahan alku ja juuri”

”Väsyttääkö ja masentaako? Oletko ahdistunut? Huolissasi tulevaisuudestasi?”

Saatat kärsiä KAPITALISMISTA.

Kapitalismin oireita ovat mm. kodittomuus, työttömyys, köyhyys, voimattomuuden tunne, pelko, apatia, kulttuurinen rappio, puhevapauden puute, itsemurha- ja vallankumousajatukset, kuolema.”

Parodiamainos Facebookissa

Amerikkalaisia lääkemainoksia parodioiva pila on kiertänyt sosiaalisessa mediassa tänä vuonna. Tuhannet ihmiset ovat jakaneeet sitä, myös useat Facebook-kaverini, joiden joukossa on monia politiikassa mukana olevia ja korkeasti koulutettuja. Huomasin linkin vihreän poliitikon Jukka Relanderin Facebook-profiilissa.

Ihan hauskaa, joo. Ongelmana vain on se, että parodiamainos menee metsään kuin juuri kortin saanut bemarkuski.

1800-luvulla kukoistukseensa noussut kapitalismi on nimitäin nostanut ihmisen pois siitä vuosituhansien kurjuudesta, josta parodiamainoksessa luetellaan hyviä esimerkkejä.

Kapitalismi on hämmästyttävän koskaan olemassa ollut ihmisten yhteistyön malli. Ihminen on perinteisesti suosinut lähinnä sukulaisiaan ja korkeintaan oman heimonsa jäseniä.

Nykyään pystyn kävelemään markettiin vaikka minkälaisessa unenpöpperössä ja pystyn luottamaan siihen, että minulle täysin tuntemattoman – jopa erivärisen – tyyppin tarjoama ruoka on myrkytöntä.

Kapitalismia moititaan usein kasvottomaksi. Sitä se onkin.

Kirjoitan tätä vehkeellä, jonka nimi on MacBook Pro. Minulla ei ole aavistustakaan, kuka sen on tehnyt. Eikä ole sen tuotaneella firmallakaan. Vehkeen eri osasten tekijät eivät välttämättä ole koskaan tavanneet toisiaan.

Mutta mitä sitten? Miksi ihmeessä tekisimme yhteistyötä vain oman heimomme jäsenten kanssa?

**Miksi ihmeessä
tekisimme yhteistyötä
vain oman heimomme
jäsenten kanssa?**

Kapitalismissa pärjää parhaiten, jos tarjoaa toiselle ihmiselle jotain, mitä tämä haluaa. Siis myös välittämättä ”aidosti” toisesta ihmisestä.

”Kauppias on mukava minulle vain, koska haluaa rahani” -ajatus hiipii välillä jokaisen mieleen. Tästä ei kuitenkaan seuraaloogisesti, etteivätkö ihmiset välittäisi toisistaan myös kapitalismissa. Nämä ovat kaksi eri asiaa.

Ennen 1600–1800-lukujen isoa murrosta kunniaa sai vain olemalla sotilas tai pappi. Siksi maailmassa oli vallalla uskonnollinen moralismi ja ainainen sota. Kaupantekijät olivat saastaista pohjasakkaa. Uuden keksijöitä ei kunnioitettu. Kun keskiluokalle viimein alettiin antaa kunniaa, maailma vaurastui aivan älyttömästi.

Totta kai ihminen saattaa edelleen kokea itsemurha-ajatuksia, ahdistusta ja voimattomuutta. Ja varmasti 1600-luvun maanviljelys- ja vaihdantataloudessa elänyt saattoi tuntea rauhallisuutta, onnea ja harmoniaa luonnon kanssa. Mutta jos lähdetään puhtaasti materialistisista tarpeista – joista parodiainoksessa puhuttiin – kapitalismi on kiistatta tuottanut eniten hyvinvointia tähän maailmaan.

”Pahan ytimessä on materia”

Ei ole tavatonta, että väittelyn reunaehdoja vaihdetaan kesken matkaa. Ensin sanotaan, että kapitalisti on materialisti. Pian syytetään, ettei tämä materialisti tuota tarpeeksi materiaa kaikille. Melkeinpä samassa lauseessa kapitalismia saatetaan siis syyttää sekä siitä, että se tuottaa liikaa turhaa tavaraa, ja siitä, ettei se tuota liikaa tavaraa tismalleen tasaisesti kaikille.

Kapitalismia syytetään siitä, että se tuottaa liikaa turhaa tavaraa ja siitä, ettei se tuota tavaraa tasaisesti kaikille

Eri puolilla Eurooppaa on viime aikoina osoitettu mieltä kapitalismia vastaan. Yliopistofiksut – myös Suomessa – ovat tietysti halunneet nähdä kapinoiden taustalla jotain yleävää, kuten eriarvoisuuden kasvun vastustamista.

Voihan sen niinkin ajatella. The Economist-lehti kertoi, että mielenosoittelijat ryöstivät merkkifarkkuja ja Applen tietokoneita ja iPhoneja. Kapinoitsijat siis ahnehtivat juuri sitä kapitalismin paha ydintä, materiaa. Ainoat kaupat, joka jätettiin poikkeuksetta joka kaupungissa rauhaan, olivat kirjakaupat.

Suomessa 1980-luvun lopulla juppi herätti kateutta ja naureskelua laskeutuneen vahtosammuttimen kokoisen matkapuhelimen Aleksanterinkadun trendibaarin tiskille. Elokuvaohjaaja Lauri Törhöstä haastateltiin radiossa matkapuhelinta käyttävänä kummajaisena. Samoihin aikoihin tehdyssä mielipidetutkimuksessa alle prosentti suomalaisista arvioi koskaan tarvitsevänsä matkapuhelinta.

Ei mennyt kuin kymmenisen vuotta, kun silloinen kokoomuksen europarlamentaarikko Piia-Noora Kauppi aiheutti kohun. Kauppi sanoi vuonna 2000 Nyt-liitteen haastattelussa, että yhteiskunnan pitää korvata minimi, mutta ei välttämättä esimerkiksi maksaa köyhän kännykkälaskua. Älymystö suuttui: ei noin saa sanoa. Kännykkä kuuluu ihmisen perusoikeuksiin.

Ei mennyt kuin kymmenisen vuotta, kun silloinen kokoomuksen europarlamentaarikko Piia-Noora Kauppi aiheutti kohun. Kauppi sanoi vuonna 2000 Nyt-liitteen haastattelussa, että yhteiskunnan pitää korvata minimi, mutta ei välttämättä esimerkiksi maksaa köyhän kännykkälaskua. Älymystö suuttui: ei noin saa sanoa. Kännykkä kuuluu ihmisen perusoikeuksiin.

Mitä tuossa välissä oli tapahtunut? Esineestä, jota kukaan ei tiennyt tarvitsevansa, oli yhtäkkiä tullut köyhän perusoikeus. Ainakin se on selvää, että kännykät olivat muuttuneet sekä paremmiksi että halventuneet huomattavasti.

Isäni sai 1990-luvun alussa työpaikalta matkapuhelimen, jota esittelin ylpeänä kaverilleni. Tekniikan Maailman mukaan puhelimen maksoi 18 000 markkaa.

Koska tulot ovat Suomessa tabu, en tiennyt, mitä isäni tienasi. Olin utelias ja löysin isäni veroilmoituksen, jonka mukaan hän tienasi kuussa tismalleen saman verran. Isälläni oli valtion virkamiehenä hyvät tulot. Nykyrahaan suhteutettuna tavallinen matkapuhelin maksoi tuolloin siis noin 5 000–6 000 euroa.

Tällä haavaa markkinoiden hienoin kännykkä maksaa noin kymmenesosan tuosta. Halvimmillaan matkapuhelimen – joka on muuten paljon hienompi kuin isäni kapula – saa noin 20 eurolla. Kukapa olisi parikymmentä vuotta sitten uskonut, että köyhimmänkin suomalaisen taskussa olisi hienompi vehje kuin silloisella pääministerillä?

Mitä tuossa välissä sitten on kapitalismia vastustavan intelligentsian mielestä tapahtunut?

”Keksinnöt vain tupsahtavat jostain”

Kapitalismin vastustajat tuntuvat ajattelevan, että kaikki hienot keksinnöt, jotka heidänkin arkeaan parantavat, ovat vain tupsahtaneet jostain maan pinnalle kuin manna Israelin kansalle. Ja nyt niitä sitten pitäisi jakaa kaikille tismalleen tasapuolisesti.

Samaan tapaan talouden taantumalle löytyy aina selitettävissä oleva syyllinen. Syy on jonkun kravattikaulaisen tyyppin ahneudessa. Kun talous taas menee eteenpäin, se tapahtuu aivan kuin itsestään. ”Totta kai näin piti käydä!”

Vasemmistoliiton entinen europarlamentaarikko Esko Seppänen pohti asiaa yllättävän rehellisesti Helsingin Sanomien haastattelussa (12.6.2011). Seppänen myönsi, että markkinataloudessa on ollut enemmän iloa kuin sosialismissa, mutta ”nä-mä ilot on nyt sosialisoitava myös vasemmiston käyttöön”.

Ensin uusia keksintöjä pidetään tarpeettomina, sitten niitä aletaan vaatia kaikille

Helsingin Sanomien suomalaista köyhyyttä käsittelevässä juttusarjassa puhuttiin siitä, että lapsien eriarvoisuutta

kasvattaa se, että kaikilla vanhemmilla ei ole varaa iPadiin. Ipä-dittömyyttä pidetään köyhyyden merkinä.

Miten Helsingin Sanomat sitten ajattelisi tuon tilanteen ratkaista? Olisiko parempi, että koko iPad olisi jäänyt keksimättä? Silloinhan kukaan ei tuntisi siitä puutetta. Vai ajatellaan-ko lehdessä todella, että olisi mahdollista esimerkiksi valtion suunnittelulla kehittää oma iPad, joka annettaisiin kaikille tismalleen samaan aikaan?

Paljostako vetoa, että kymmenen vuoden päästä myös köyhillä suomalaisilla on iPadit? Tai vastaavat, paljon hienommat vehkeet. Silloin valitetaan siitä, ettei köyhällä ole varaa johonkin, jota ei ole vielä edes keksitty.

Ensin uusia keksintöjä pidetään tarpeettomina, minkä jälkeen niitä aletaan vaatia kaikille.

Joka ainoan keksinnön takana on uskomatonta ihmisen luomisvoimaa, epäonnistumisia ja henkilökohtaisia tragedioita. En väitä, että innovaattorit ajattelisivat vain rikastumistaan. Usein asia on päinvastoin. Mutta keksinnöt ovat levinneet maailmalle jonkun rikastumisen himosta.

Aluksi hienoja keksintöjä ovat ostaneet vain rikkaat. Koska rikkaat ovat näin maksaneet kehittelykustannuksista, tuotteet ovat pikkuhiljaa halventuneet. Se, että kännykkä ei enää maksa 5 000 euroa vaan kaksikymppiä, ei ole sattumaa.

Jos odottaisimme, että kaikki vaurastuisivat yhtä aikaa, kukaan ei vaurastuisi. Onhan sekin tietysti vaihtoehto, mutta se onnistuu vain kollektivistisessä järjestelmässä, ei vapaassa yhteiskunnassa.

Kaikki ihmiskunnan suuret keksinnöt ovat aina tuoneet mukanaan epätasa-arvoa. Otetaan esimerkiksi kirja. 1800-luvun perussuomalaisella oli kirjahyllyssä yleensä vain yksi kirja: vihkiraamattu. Nykyään voin ostaa minkä tahansa klassikkoteoksen pokkariversiona, jos teen pari tuntia paskaduunia.

Kenenkään ei tietenkään ole pakko käyttää esimerkiksi vessapaperia, tamponeita, tietokonetta, juustoa, kinkkua, juoksu lenkkareita tai hammastahnaa. Nuo kaikki ovat muuten alun perin olleet todellisia luksustavaroita.

Tätä kirjoittaessani istun vasemmistolaisen suosimassa kalliolisessa Rythmi-baarissa. Voisin myös samalla istua Apple-tietokoneiden tai Converse-tennareiden mainoksessa. Molemmat ovat isoja amerikkalaisia firmoja.

Vasemmistolainen räppäri Paleface meni linnan juhliin kapi-nallisessa asussa. Hän oli yhdistänyt frakkiin Adidaksen tennarit. Adidas on saksalaislähtöinen monikansallinen firma, joka tekee isoa voittoa.

Ristiriita alkoi vaivata, joten kysyin sitä Palefacelta eli Karri Miettiseltä. Miksi hän vasemmistolaisena mainostaa ylikansallisen Adidaksen lenkkareita? Miettisen vastaus osui asian ytimeen: ”Mä luulen, että et omistaisi yhtään mitään, jos rupeaisit miettimään tuota.”

Niinpä!

I rest my case.

**Kenenkään ei ole
tietenkään pakko
käyttää vessapaperia
tai tietokonetta**

3 ”Kapitalismi on ahneutta”

Ahneus on Suomen suurin uhka. Jopa porvarillinen tasaval-
lan presidentti Sauli Niinistö julisti vaalikampanjassaan sodan
ahneutta vastaan.

**Kaikki vastustavat
ahneutta. Siis toisten
ahneutta.**

Ahneus ei ole taloustieteellinen termi, vaan
enemmänkin filosofinen, jopa uskonnollinen.
Ei ahneutta voi ainakaan vielä mitata.

Kaikki, jotka pystyvät ajatteluun, ovat jol-
lain tavalla ahneita: mielikuvituksemme haluaa aina enemmän
asioita kuin maailmassa on tarjolla.

Mikään yhteiskuntajärjestelmä ei tuota tavaroita ja palveluja
rajattomasti. Se olisi kauheata haaskuuta.

Markkinataloudessa tarpeilla on hinta, omistaja ja ostaja. Se
selkeyttää tarpeentyydytystä. Ja ahneutta on tietysti muissakin
talousjärjestelmissä.

Ahneus on sen verran epämääräistä, että siihen on kiva vedo-
ta. No mikä sitten on ahneutta? Vastaus on selvä: toisen vaa-
timukset ovat ahneutta. Omat vaatimukset ovat perustarpei-
den tyydytystä, joihin ihmisellä nyt vaan sattuu olemaan ”oi-
keus”. Siksi Niinistön ahneuden vastainen sota oli yhtä ovela
kuin Barack Obaman vaaliteema ”muutos”.

Kaikki haluavat muutosta, kaikki vastustavat ahneutta. Siis
toisten ahneutta.

Kaverini vaimo kritisoi tätä lihansyönnistä, koska lihantuot-
tanto kuormittaa luontoa. Kaverini mainitessa, että itse asias-
sa vaimon rakastamien juustojen valmistus kuluttaa luonnon-
varoja jotakuinkin yhtä paljon, heillä nukuttiin hetken aikaa
kantapäät vastakkain. ”Juustot kuuluvat ihmisen perustarpei-
siin, liha taas ei.”

Köyhinkin suomalainen on superahne 200 vuotta sitten eläneeseen verrattuna. Silloin rikkain suomalainen tuli toimeen nykyrahalla mitattuna muutamalla eurolla päivässä, köyhin ei ollut rahaa nähnytkään.

Nykyään olemme ahnehtineet itsellemme huomattavasti enemmän. Monien mielestä ihminen on köyhä, jos hänellä ei ole varaa tietokoneeseen tai kännykkään.

Nykyisessä ihmisen vauraudessa ei ole mitään pahaa. Onneksi länsimaisen ihmisen vauraus on lisääntynyt ja vienyt ihmistä pois kymmenien tuhansien vuosien väkivaltaisuuden ja sairauksien kierteestä.

Ahnetta? Ehkä. Mutta minä ainakin haluan käyttää vessapapereita, antibiootteja ja tietokonetta.

”Aina joku vetää välistä”

Herään aamulla ja minulla on hirveä nälkä. Mitä pitäisi tehdä? Voin tietysti alkaa viljellä, se tosin olisi pitänyt aloittaa jo aiemmin. Toinen vaihtoehto olisi lähteä ryöstöretkelle Varsinais-Suomeen. Äh. Taidan vain kävellä kauppaan ja ostaa leivän, joka maksaa vähemmän kuin siivoja tienaa tunnissa.

Jotenkin tuo leipäkauppias kuitenkin epäilyttää. Hinnat ovat liian korkeat. Eihän leipä voi maksaa noin paljon. Itse leivotuna hinnaksi tulisi murto-osa.

Totta kai kauppias haluaa tienata. Jos ihmiset haluaisivat hävitä tai säilyttää asiat samanarvoisena jokaisessa tekemässään kaupassa, olisi varmasti luonnollisempaa tuottaa kaikki tarvitsemansa itse.

Nykymaailman väitetään olevan yltiöyksilöllinen. Syytetään, että kaikki vain yrittävät maksimoida omaa etuaan. Mutta onko asia todella näin?

Jos ihmiset todella olisivat yltiöyksilöllisiä, kaikki kasvattaisivat ja metsästäisivät itse ruokansa, uuttaisivat itse lääkkeensä ja rakentaisivat itse talonsa. He eivät vahingossakaan kävisi kauppa muiden kuin oman heimonsa jäsenten kanssa.

**Jokainen kauppa on kaksinkertainen voitto.
Kummankaan osapuolen ei ole pakko sitä tehdä.**

1800-luvulla elänyt ranskalainen liberaali Frédéric Bastiat ilmaisi homman yksinkertaisesti: jokainen vapaaehtoinen kaupantekko on kaksinkertainen voitto. Ai mitenkä niin? Siksi, että sitä ei ole kummankaan osapuolen pakko tehdä.

Vaikka kuinka marisisin siitä, että kahvilassa cappuccino on liian kallista, ei minun tarvitse sitä ostaa. Voin mennä kotiin ja keittää kahvini itse.

Eikä kahvilanpitäjällä ole mitään velvollisuutta tarjota minulle edullista kahvia.

Mutta jos hän nostaa hinnan liian korkeaksi, hän kärsii.

Ahneus kyllä kostautuu. Hyvänä esimerkkinä ovat MM-kisalippujen hinnat keväällä 2012. Koska ne olivat liian kalliita, ne eivät käyneet kaupaksi.

Heimoyhteisöissä on aina suhtauduttu epäilevästi näihin välimiehiin, jotka eivät tunnu tekevän mitään. He vain vetävät välistä. Kauppiaita väheksyttiin pitkään.

Oikeastihan nämä välimiehet tekevät sen hankalimman työn. Toimittavat meille ruuan metsästä. Välimiesten saama voitto on meidän maksumme siitä, minkä voisimme tehdä itsekin.

Kenenkään meistä ei ole pakko käydä Siwassa. Voisimme metsästä ruokamme itse, kuten ihmiset ovat vuosituhansia tehneet. Jos alkaisimme nyt itse viljellä ja leipoa leipää, se tulisi todennäköisesti kalliimmaksi. Siitäkin huolimatta, että kauppias ottaa leivän hinnasta ison osan.

Ei nyt oteta kantaa siihen, onko prostituutio oikein vain väärin. Suomessa parittaminen on kiellettyä, mutta ihminen saa toistaiseksi myydä itseään. Jos ajatellaan ilotytön kannalta, laki olisi oikeastaan parempi toisin päin.

Ekonomisti Steven Levitt ja New York Timesin journalisti Stephen J. Dubner laskivat huorien palkat. Ainakin Yhdysvalloissa ne prostituoidut, joilla on parittaja, sekä tienaaavat enemmän että joutuvat painamaan töitä vähemmän.

Se, että joku vetää välistä, ei todellakaan johda pienempiin palkkoihin muualla kuin nollasummapelin maailmassa. Talous ei ole mikään nollasummapeli.

Aina ihmetellään, miksi juuri tärkeimmillä työntekijöillä, kuten kätilöillä, sairaanhoitajilla ja lastentarhanopettajilla, on huonot palkat. Ainakin siksi, että näiden töitä pidetään niin pyhinä, ettei niitä saa alistaa pahoille markkinoille.

”Kyllä ruualla saa tehdä rahaa, mutta ei koulutuksella”

Maksuton koulutus ja sairaanhoito ovat suomalaisille pyhiä asioita. Ne täytyy pitää pahan voitontavoittelun ulkopuolella. Mutta miksi juuri ne?

Esimerkiksi ruoka on paljon suurempi perustarve kuin terveydenhoito. Ilman terveydenhoitoa voi pärjätä vaikka kuukausia, mutta ilman ruokaa ei kauhean monta viikkoa, ellei satu olemaan huippumalli.

Miksi sitten paatuneinkin vasemmistolainen hyväksyy Alepan ja Prisman, mutta vierastaa yksityisiä lääkäriasemia?

Leikitelläänpä ajatuksella, että valtio olisi aikoinaan alkanut tarjota ihmisille ilmaiset ruuat ilmaisen terveydenhuollon asemesta. Se olisi varmasti johtanut tilanteeseen, josta ihmiset va-

littavat terveydenhuollossa. Koko ajan olisi pulaa leivästä, voista ja juustosta.

Kun paha markkinatalous hoitaa ruuanjakelun, matalapalkkaisen siivoojankin pitää tehdä vain tunti töitä voidakseen ostaa paketin tuoretta leipää.

Väite, että terveydenhuoltoa olisi leikattu, on pötyä

Valtion olisi ehkä kannattanut sosialisoida ruuantuotanto mieluummin kuin terveydenhoito.

Ruokavaatimukset ovat pysyneet viime vuosikymmenet suunnilleen samanlaisina. Tai no, onhan markkinatalousmaissa tarjolla nykyään pestoa, pastaa ja miljoona erilaista juustoa, josta 1980-luvulla ei osattu edes uneksia. Mutta vielä enemmän on kehittynyt terveydenhoito.

Väite, että terveydenhoitoa olisi uusliberaalisti leikattu, on pötyä. Terveydenhuoltoon käytetty rahasumma on kasvanut tassaisesti, myös 1990-luvun laman jälkeen.

Vuonna 1985, ennen pahan uusliberalismin hiipimistä Suomeen, terveydenhuollon osuus bruttokansantuotteesta oli 7,2 prosenttia.

Vuonna 2010 käytimme terveydenhuoltoon 8,9 prosenttia BKT:stä. Ja BKT on vuodesta 1985 kasvanut huomasti. Vastavia faktoja löytyy roppakaupalla EVAn *Hyvinvointivaltio numeroina* -vihkosesta.

Myös eliniänodote on noussut, ja terveydenhuollon laadussa on tapahtunut suuri harppaus. Nykyään jonotetaan vihasina leikkauksiin, joita ei ollut 1980-luvulla keksittykään.

Lisäksi talousfiksut puhuvat Baumolin taudista. Se tarkoittaa sitä, että sairaanhoitajien tuottavuus ei kehity samassa tahdissa kuin palkat. Vanhuksen vessakäyntiin tarvitaan edelleen saman verran työvoimaa kuin vuonna 1960.

Sen sijaan muualla tekniikka on kehittynyt huomattavasti. Kun isäni aloitti diplomi-insinöörinä vuonna 1974, monta hyväpalkkaista ukkoa laski kaksi viikkoa laskutikuilla sillan lujuuslaskelmaa. Nyt tietokoneohjelma tekee saman hujauksessa.

Palataan ruokaan. Kuulen jonkun teistä jo marisevan, että ruoka on Suomessa muuhun Eurooppaan verrattuna liian kallista. Mutta onko se liian kallista sen takia, että meillä on vähittäiskaupassa liikaa vapaata markkinataloutta ja kilpailua?

Ei. Ruoka on Suomessa kallista, koska Suomessa kaupan alalla on liian vähän kilpailua ja markkinataloutta.

OK. Ruualla saa tehdä rahaa. Mutta saako koulutuksella? Koulutuksen tasa-arvoisuudesta ollaan Suomessa melko yksimielisiä.

Porvareiden aikoinaan vastustama peruskoulu on hyvä keksintö. Vaikka on vastenmielistä nähdä kansalaiset jonkinsorttisenä resurssina bruttokansantuotteelle, niin siitä huolimatta maksullinen koulutus tuhlaisi järjettömästi yhteiskunnan resursseja. Suomeksi sanottuna fiksua ihmisiä jäisi turhaan kouluttamatta.

Porvarit vastustivat peruskoulua, mutta sitä olisi muuten vastustanut myös vasemmiston suosikki Karl Marx. Lapsikin tietää, että Marx vastusti valtion ja kirkon yhteyttä, mutta yllätysyllätys hän vastusti myös valtion ja koululaitoksen yhteyttä.

Marx kirjoitti *Die Neue Zeit* -lehdessä vuonna 1890 julkaisussa kirjoituksessa näin:

”Se että yleisellä lailla määrätään kansakoulujen varoista, opettajakunnan pätevyyydestä, opetusohjelmista jne. ja valvotaan, kuten Yhdysvalloissa, valtion tarkastajien avulla näiden lainmääräysten noudattamista, on jotakin aivan muuta kuin valtion nimittäminen kansan kasvattajaksi! Hallitus samoin kuin kirkkokin on päivittäin estettävä saattamasta koululaitosta

**Onko ruoka meillä
kallista siksi, että
vähittäiskaupassa on
liikaa kilpailua?**

vaikutusvaltaansa. Preussi-Saksan valtakunnassa valtion pitäisi päinvastoin saada kovakouraista koulutusta kansalta.”

Aika markkinaliberaalia?

Nykyvasemmistolaisen mielestä on okei, että ostan lapselleni hienoimman mahdollisen Nintendon tai tuhannella eurolla pitsaa. Jos käyttäisin summan koulun ulkopuoliseen saksan epäsäännöllisten verbien tukiopetukseen, siinä nähtäisiin moraalinen ristiriita.

”Kun raha ei liiku, eettisyys lujittuu”

Kun puheeksi tulee luokkayhteiskunta, taivastellaan usein, että lääkärin lapsista tulee lääkäreitä. Totta kai tulee. Lapsille on evoluutiossa kehittynyt tapa ottaa mallia vanhemmistaan. Myös vasemmistolaisten näyttelijöiden lapsista tulee vasemmistolaisia näyttelijöitä ja Jehovan todistajien aikuiset lapset kiertelevät usein Vartiotornia jakelemassa.

Esimerkiksi oma äitini luki lähes tauotta kaunokirjallisuutta ja diplomi-insinööri isäni luki aina Helsingin Sanomat, Kalevan, Demarin, Suomenmaan ja Suomen Kuvalehden kanteesta kanteen ja katsoi A-studiota. Kun seurasin tällaista menoa lapsesta saakka, aloin totta kai ottaa vanhemmistani mallia. Kävin pienestä pitäen kirjastossa ja lainasin kasan kirjoja. Tästä on varmasti ollut suunnattomasti hyötyä myöhemmässä elämässäni.

Tiedän myös tyyppejä, joiden kotona ei koskaan luettu mitään. Ja sen kyllä huomaa.

Luojan kiitos Suomessa on tehty älyttömästi sen eteen, että lapsille annettaisiin samat mahdollisuudet. Meillä on siis maksuton peruskoulutus. Mutta vanhemmat saavat onneksi edelleen antaa lapsilleen niin hyvän kasvatuksen kuin kykenevät. Rahalla tai ilman sitä.

Myös vasemmiston vaatimukset liittyvät usein rahaan. Lisää rahaa esimerkiksi perustuloon. Mitä muuta se on kuin rahaa?

Tietenkään kaikkea ei voi mitata rahassa, eikä pidäkään. Monia tärkeitä asioita ei voi mitata rahassa, monia tärkeitä voi. Mutta jos haluat jonkin tavaran tai palvelun, saat sen huomattavasti todennäköisemmin, helpommin ja edullisemmin, jos sillä on mitattavissa oleva hinta.

Rahattomuus kiehtoo nykyihmistä

Rahattomuus kiehtoo nykyihmistä. Esimerkiksi jotkut helsinkiläiset ovat alkaneet kokeilla palveluiden vaihtoa. Minä leikkaan sinun nurmikkosi, niin sinä annat minulle selkähieronnan.

Tosin raha vain tekisi vaihdon pikkaisen yksinkertaisemmaksi. Kuinka monta nurmikon leikkausta vastaa yksi selkähieronta? Vai meneekö se päinvastoin? Entä jos en tarvitse selkähierontaa vielä tänään, vaan vasta ensi viikkona. No. Kirjoita se velkasi ylös, niin saat lunastaa hieronnan kun sitä tarvitset. Voil! Olet siirtynyt takaisin rahatalouteen.

Tuota se raha alun perinkin oli. Ihmisten velkakirjoja toisilleen. Ja kun homma kehittyi, velkakirjat alkoivat päteä kaikkialla.

Rahattomuus kiehtoo muitakin kuin 1960-luvun utopiasosialisteja. Onhan se siistiä, että minä hieron kaverini selkää ja tämä leikkaa joskus kiitokseksi nurmikkoni. Tai ei leikkaa. Ei sillä nyt niin väliä.

Mutta heti jos homma laajennetaan, siitä seuraa yleensä ongelmia. Jos joku haluaisi tarjota vaikka hierontaa hyvää hyvyttään ilmaiseksi, se johtaisi siihen, että ihmisiä olisi jonoksi saakka ottamassa ilmaista hierontaa. Hieroja joutuisi työskentelemään enemmän ja enemmän tyydyttääkseen ilmaista hierontaa hakevien... niin, ahneutta.

Se, että hieronnasta joutuu maksamaan, rajoittaa hierontaker-
tojen määrän jotenkin järkevälle tasolle. Maksullisuus on hie-
no keino kohdentaa resursseja järkevämmiin.

Totta kai tyyppi, joka pyytää talkoisiin osallistumisesta kave-
riltaan maksua, leimautuu kusipääksi. Ja hyvä niin. Kavereiden
välisessä vaihdossa ei nykyäänkään juu-
ri raha liiku.

**Kun jonkun asian mak-
suttomuuteen totutaan,
sitä ei enää arvosteta**

Mutta kun alamme tehdä vaihtokaup-
paa tuntemattomien kanssa, raha hel-
pottaa asioita aivan älyttömästi. Emme joudu joka kerta neu-
vottelemaan vaihtokaupan ehtoja uudelleen.

Mutta raha halutaan pois muualtakin kuin koulutuksesta. Pää-
kaupunkiseudun Vihreät esittivät aikoinaan julkisen liikenteen
lippuhintojen puolittamista. Demareiden Päivi Lippo-
nen taas ehdotti täysin ilmaista joukkoliikennettä.

Ilmaisuudessa on kuitenkin ongelma. Kun olemme tottuneet
jonkun asian maksuttomuuteen, emme enää pian osaa arvostaa
sitä. Vai väittääkö joku kuseskelevansa omassa vessassaan
yhtä varomattomasti kuin julkisessa vessassa?

Harva jaksaa olla innoissaan ilmaisista sähköposteista tai aloit-
taa aamunsa ihastelemalla asvaltoituja ja ilmaisia teitä. Mak-
samme silti mukisematta tekstareista ja bussimatkoista, koska
olemme tottuneet siihen.

Olen huomannut, että hirveän moni kaikesta mariseva kave-
rini tuntuu hehkuttavan suomalaista neuvolajärjestelmää. In-
nostumme siitä, koska käymme neuvolassa niin harvoin. Kes-
kiverrosti vain puolitoista kertaa elämässämme, jos omaa vau-
va-aikaa ei lasketa. Jos käyttäisimme neuvoloita vuodesta toi-
seen, alkaisimme pian nähdä niissä vain vikoja ja puutteita.

Oikeastaan olisi parempi, että useammalla asialla olisi hinta-
lappu. Porvarit vastustavat usein esimerkiksi moottoriteiden

ruuhkamaksuja. Mutta eikö moottoritiekin ole rajallinen resurssi?

Jotkut kokoomuslaiset ovat myös kannattaneet puoli-ilmaisia asukas pysäköintipaikkoja Helsinkiin. Oikeasti ne eivät todellakaan ole ilmaisia. Ainoastaan mielikuvitusmaailmassa asioilla ei ole hintalappua. Kokoomuksen käytös johtuu siitä, että samalla tavalla kuin muutkin poliittiset ryhmät, se myy äänestäjille lupauksia. Lupauksia, jotka maksetaan meidän rahoillamme.

Eikö moottoritiekin ole rajallinen resurssi?

Oikeistolaiset ovat helposti huolissaan siitä, että ilmaiset asiat aiheuttavat laiskuutta ja välinpitämättömyyttä. Näin ei tietenkään käy silloin, kun ilmaisuus koskee itseä. Muiden tarpeet ovat aina ahneutta, omat tarpeet kuuluvat perusoikeuksiin.

Oikealla on tapana pilkata vasemmistoa siitä, että siellä halutaan pitää kiinni saavutetuista eduista. Mutta mitä muuta ilmainen moottoritie on kuin saavutettu etu?

Täysin ilmainen moottoritie tai pysäköintipaikka on myös sosialismia. Yhtä hyvin voisimme kaikki maksaa samansuuruisia K-kauppaveroa. Tämän jälkeen ei olisi väliä hakisiko kaupasta HK:n sinistä vai sisäfileetä. Sisäfileen saisi itselleen se, joka jaksaisi jonottaa pisimpään.

Totta kai tämä johtaisi kasvavaan sisäfileen kysyntään, joten siitä olisi myös jatkuvasti pulaa. Samalla tavalla on nykyään puutetta tilasta Länsiväylällä perjantaisin kello 16. Nykyisessä moottoriteiden sosialismissa eletään kuin broilerijonossa entisessä itäblokkissa.

”Ahneus on aina muilta pois”

Ahneutta on kahdenlaista. Aivan oikein, on todellakin ahneutta, joka on suoraan toiselta pois. Jos käyn yön aikana tyttärentäni karkkipussilla, varastan ahneuksissani lapseltani. Aamulla hänellä todella on yksi karkki vähemmän. Hän menettää, minä voitan.

Ajatellaanpa, että Markku on sairaanloisen kiinnostunut nukketatterista. Hän on harrastanut sitä teini-ikäisestä saakka. Parikymppisenä Markku alkaa kiertää nukketatteriryhmän kanssa Eurooppaa. Nukketatteri on sen verran marginaalista, että ihan lipputuloilla tuota ei kustanneta. Siksi Markun nukketatteriryhmä hakee valtiolta tukea. Ja saa sitä.

Koska ihmisellä on pyrkimys jalouteen, Markku perustelee valtiontukea lastenkulttuurin tärkeydellä. Hän on osittain oikeassa, mutta kyllä tärkeimpänä syynä on Markun oma innostus nukketatteriin.

Joku toinen jossain päin Suomea joutuu siis tuottamaan jotain, mitä joku kolmas haluaa vapaaehtoisesti ostaa. Näistä kaikista revityistä veroista maksetaan sitten muun muassa Markun nukketatteriharrastus. Markun ahneus on siis muilta pois.

Myös Seppo on ahne. Hänen intohimonsa ovat nakit. Siksi hän perustaa nakkikioskin. Vaikka yllyke on edelleen uskonnollisesti ajateltuna paha – ahneus – Sepon ahneus ei ole kellenäkään pois. Sepon nakkikioskin on pakko myydä niin hyviä nakkeja, että ihmiset haluavat niitä vapaaehtoisesti ostaa.

Antin ei ole pakko ostaa Sepon herkullisia nakkeja. Mutta kun hän niin tekee, hän lähtee kioskilta onnellisempana kuin sinne tullessa.

Seppo myös tekee itse makkaransa. Hän siis tuottaa jotain lisää tähän yhteiskuntaan.

Jos Applea ei olisi, ei todellakaan olisi Applen tietokoneita. Jos Facebookia ei olisi, koko systeemiä ei olisi. Mikään ei ole syntynyt itsestään. Kaiken on joku jossain tehnyt.

Viime aikoina on kohistu siitä, mitä kaikkea paha Facebook tekee meille. Se varastaa meiltä yksityisyyden. Keskustelu on hieno esimerkki siitä, ettei markkinataloudessa voi tehdä mitään vain, koska asiakkaat närkästyvät. Mutta silti keskustelua on käyty ikään kuin Facebookiin olisi pakko kuulua.

Siitä vain perustamaan kilpailevaa sivustoa, joka on parempi. Sitä paitsi se olisi nykyisessä nettitalouden maailmassa lähes ilmaista.

4 ”Kaikki selittyy tuloeroilla”

”Ei raha oo mitenkään rajaton resurssi, vaan kyl se on sitten jostain muualta pois.”

Presidentti Tarja Halonen Yleisradion Maarit Tastulan haastattelussa kysymykseen rikastumisesta

Tuloerojen kasvu on yleisimpiä kiestelun aiheita. Yleensä tuloerokeskustelussa hyökätään ahkeria ja menestyneitä vastaan, ja tätä vielä pidetään syrjäytyneiden puolustamisena.

Jos joku vielä lukee Helsingin Sanomia tai katsoo Ylen uutisia, ei voi olla huomaamatta, että samettitakkinen dosentti on raahattu kirjahyllynsä eteen huolestumaan tuloeroista.

Totta kai päivystävät dosentit ovat huolestuneita. Heidän tehtävänä on tuottaa tällaista puhetta. Jos kaikki olisi hyvin, niin eihän huolestuneita dosentteja tarvittaisi.

”Rikkaat rikastuvat, köyhät köyhtyvät”

Tuloerojen kasvusta huolestuneet yliopistofiksut tietävät hyvin, ettei maailmantalous ole nollasummapeliä. Ihmisen intuitio lähtee kuitenkin koko ajan nollasummapelien ennakkoluulosta.

Jos todella olisi niin kuin presidentti Tarja Halonen väittää, kaikki rikastuneet ihmiset olisivat ottaneet rahansa joltakin toiselta. Joko toiset olisivat köyhtyneet tai maapallon väestö olisi vähentynyt ihan älyttömästi.

Aivoille ”rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät” on loogisempi ajatus kuin ”rikkaat rikastuvat ja köyhät rikastuvat”.

Ihmisen ajattelu kehittyi nykymuotoonsa aikana, jolloin talous tarkoitti metsästämistä ja keräämistä. Kun hirvi tuotiin luolaan, sitä ei jaettu tasaisesti osiin. Jokainen tajusi, että mitä enemmän toinen saa, sitä vähemmän jää toiselle.

Oikeasti rikkaat eivät ole rikastuneet ja köyhät köyhtyneet. Ai mitenkä niin?

1950-luvulla Suomessa oli pienemmät tuloerot kuin nyt. Rikkailla oli ehkä sisäveessa, saattoipa olla jopa auto. Suurinta osaa asioista, joita nykyään on jopa köyhinä pidetyillä ihmisillä, ei saanut 1950-luvulla edes rahalla.

Oikeasti maapallon väestö on rikastunut ja lisääntynyt samaan aikaan

Yhdysvaltalainen ekonomisti Thomas Sowell vertaa kirjassaan *Intellectuals and Society* vuoden 2001 ja 1971 elintasoeroja ja niin sanottua köyhyysrajaa. Vuonna 2001 köyhyysrajan alapuolella elävistä esimerkiksi 97 prosentilla oli väritelevisio. Vuonna 1971 väritelevisiosta omisti alle puolet kaikista amerikkalaisista. Myös auton omisti 72 prosenttia vuoden 2001 ”köyhistä”.

Parisataa vuotta sitten noin 85 prosenttia maailman ihmisistä eli alle dollarilla päivässä, mutta nykyään enää alle viidennes.

Ruotsalainen historioitsija Johan Norberg kirjoittaa *Fragment och argument* -teoksessaan, että vuosina 1780–1860 esimerkiksi Britannian väestö yli kolminkertaistui. Nollasummapelin mukaan ihmisten olisi pitänyt köyhtyä huimasti. Silti vuosina 1820–1850 työläisten realitulot kasvoivat lähes sata prosenttia.

Oikeasti maapallon väestö on siis lisääntynyt ja rikastunut samaan aikaan. Miten tämä on mahdollista? Vaurastuminen on johtanut uusiin keksintöihin, ja uudet keksinnöt ovat johtaneet vaurastumiseen. Mitä enemmän leivot pullaa, sitä enemmän sitä pullaa todella maailmassa on.

”Kapitalismi luo köyhyyttä”

1800-luvulla kapitalismin tuoman vaurastumisen aikoihin alettiin puhua köyhien asemasta. Tämän on johtanut siihen, että moni kuvittelee, että kapitalismi olisi tuonut mukanaan köyhyyden.

Taloustieteilijä Friedrich von Hayek on todennut, että Marx oli oikeassa väittäessään kapitalismin luoneen proletariaatin. Yksinkertaisesti siksi, että jatkuvan vaurastumisen takia ihmiskunnalla oli yhtäkkiä niin paljon resursseja, että jopa köyhät jäivät eloon.

Kapitalismi siis synnytti köyhien luokan, koska se piti köyhät ensimmäistä kertaa ihmisen historiassa elossa. Aiemmin ihmiset kuolivat suunnilleen siinä iässä, kun nykyään aletaan harvita yliopistosta valmistumista.

Totta on, että jotkut nousevat köyhyydestä pois nopeammin kuin toiset. Mutta ne, jotka nousevat köyhyydestä, eivät aiheuta toisten köyhtymistä.

Sama on tapahtunut Suomessa 1990-luvun laman jälkeen. Tilastokeskuksen mukaan vuosina 1995–2007 Suomessa pienituloisimman kymmenyksen reaalitytulot kasvoivat 17 prosenttia ja suurituloisimman 75 prosenttia.

Helsingin Sanomien vaalikonevastausten perusteella yli puolet istuvan eduskunnan kansanedustajista haluaa kuitenkin kasvattaa tuloeroja merkittävästi. Siis merkittävästi. Uskon, että kyse on lähinnä äänestäjien mielistelystä.

Suuri osa äänestäjistä nimittäin yleensä tienaa aina yleensä vähemmän kuin keskiarvo. Mediaanitulo eli keskiluku (järjestyksen joukon keskimmäinen luku) on keskivertoa vähemmän. Tämän takia suuri osa ihmisistä ajattelee, että heitä enemmän tienava tienaa liikaa.

Taluskriisin aikoina tuloerot ovat hieman laskeneet. Taantumien aikana tuloerot yleensä pienenevät, koska korkeimmat pääomatulot putoavat.

Tuloerot siis kaventuvat huonoina aikoina ja kasvavat talouden kasvun yhteydessä. Kaikki vaurastumiset ihmiskunnan historiassa ovat tarkoittaneet tuloerojen kasvua.

Suurimmillaan tuloerot olivat talouden huippuvuonna 2007. Vaalien alla ei tehty leikkauslistoja, eikä lapsilisiä pienennetty, sillä valtion budjetti oli plussalla. Mutta se ei tarkoita sitä, että Suomi olisi ollut tasa-arvoinen maa.

Tasa-arvoisimmillaan maamme oli Tilastokeskuksen mukaan lamavuonna 1993. Silloin suhteellinen köyhyys oli historiamme pienintä. Se johtui siitä, että maamme oli Länsi-Euroopan sodanjälkeisen historian karmeimmassa lamassa. Suomalaisilla meni tasaisen huonosti, mutta tasa-arvoisemmin kuin nykyään.

Laman jälkeen rikkaat ovat siis rikastuneet paljon ja köyhät ovat rikastuneet hieman. Väite, että köyhät ovat köyhtyneet, on yksinkertaisesti hölynpölyä.

”Erisuuruiset palkat loukkaavat ihmisarvoa”

Moni väittää, että rahasta on nykymaailmassa tullut ihmisarvon mittari. Erikokoiset palkat ovat siis loukkaus ihmisarvoa kohtaan? Mutta eikö juuri silloin määritellä ihmisen arvo rahassa?

Minusta pikemminkin ajatus samanpalkkaisuudesta on loukkaus ihmisarvoa kohtaan. Jos kaikille pitäisi maksaa kaikes-ta saman verran, se tarkoittaisi, että olisimme kaikki vain koneiston osasia. Kuka tahansa olisi korvattavissa kenellä tahansa. Emme ole.

Tienasin viime vuonna noin 150 000 euroa. Olenko siis kuusi kertaa arvokkaampi kuin lähihoitaja ja 20 kertaa arvottomampi kuin Stora Enson pomo Jouko Karvinen?

En tietenkään. Kaikki ihmiset ovat lähtökohtaisesti samanarvoisia. Paitsi ihmisille, jotka todella mittaavat ihmisarvoa rahassa.

Ihmisillä on aina ja kaikkialla eri lähtökohdat. Yksi on komeampi, toinen kauniimpi, kolmas älykkäämpi, neljäs syntyy rikkaampaan perheeseen. Mitä noista valtion pitäisi tasata, ja millä perusteella?

Joidenkin mielestä verotuksella on jalompi tehtävä ”tasata tuloeroja”

Ainakin tulojen tasaamisesta meillä lähdetään. Tähän kuullaan kahdenlaisia

perusteita. Yksi peruste on se, että halutaan rahoittaa palveluja, ja hyvätuloisilla on enemmän, mistä ottaa.

OK. Tämän ymmärrän hyvin. Tosin hyvätuloisilta otettaisiin enemmän, vaikka meillä olisi käytössä tasavero. Jos veroaste olisi vaikka 30 prosenttia, 30 000 euroa vuodessa tienaava maksaisi veroja 9 000 euroa, kun taas 200 000 euroa tienaava maksaisi 60 000 euroa.

Mutta joidenkin mielestä verotuksella on myös jalompi, jopa filosofinen tehtävä ”tasata tuloeroja”. Siis ihan itsessään!

”Omalla rahalla ostetut palvelut lisäävät epätasa-arvoa”

Ihmiset ovat siis samanarvoisia. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikilla on samat perusoikeudet, ja kaikki lähtevät samalta viivalta.

Sen sijaan toisten ihmisten työ on arvokkaampaa kuin toisten. Kenelle? Sille, joka palkan maksaa. Se ei tarkoita, että tulot jakautuisivat juuri nyt oikeudenmukaisesti.

Esimerkiksi tyttäreni päiväkodin hoitajat ovat mielestäni uskomattoman ammattitaitoisia. En pysty käsittämään, miten he saavat kymmenet lapset oikeissa hanskoissa ja pipoissa pihalle. Oma logistiikkakykyni on koetuksella jo yhden uhmaikäisen kanssa.

Niin. Miksi sitten vaikka elektroniikkakaupan omistaja tienaa paljon paremmin kuin lapsistamme huolehtijat?

Siksi, että olemme ylistäneet tietyt hommat niin pyhiksi, ettei niistä edes saa maksaa enempää. Saan huoletta mennä Jumboon ja ostaa vaikka minkälaisen tuhat euroa maksavan laajakuva-tv:n, mutta jos käyttäisin saman summan lapseni päivähoitoon, se olisi vasemmiston mielestä ”eriarvoisuuden kasvua”.

Kättilön tai tarhatädin työn arvoa en saa heille koskaan osoittaa, koska se olisi pahaa uusliberalismia. Ylistämällä alistamme heitä, ja maksamme heille huonoa palkkaa.

Venäläissyntyinen kirjailija ja libertaari Ayn Rand pohtii tuloerokysymystä vuonna 1967 julkaistussa kirjassaan *Capitalism: The Unknown Ideal*. Tuolloin vasemmistolaiset kysyivät, miksi Elvis tienaa enemmän kuin Einstein.

Randin mukaan molemmat miehet toteuttavat vapaasti itseään. Ja kaikki ne, jotka maksavat Elviksen musiikista, kokevat hyötyvänsä siitä.

Elviksen ansaitsemat rahat eivät ole pois niiltä, jotka eivät tykkää hänen musiikistaan, eivätkä ne ole myöskään pois Einsteinilta. Eikä Elvis millään tavalla estä Einsteinia tekemästä työtään tai saamasta rahaa.

On ihan selvä, että ihmiset haluavat maksaa huomattavasti enemmän siitä, että kuulevat Tapani Kansan laulavan kuin minun. Kun he maksavat tästä Tapsa Kansalle, se ei ole millään tavalla minulta pois. Toisen tulo ei ole toiselta pois.

Elvis tienasi enemmän kuin Einstein. Elviksen rahat eivät silti olleet pois Einsteinilta.

Ymmärrän kyllä, etteivät kaikki ole työmarkkinoilla yhtä hyvässä neuvotteluasemissa. Esimerkiksi terveydenhoitoalalla muodostuu harvemmin vahvoja ”henkilöbrändejä”, jotka antaisivat palkanmaksajalle käsityksen siitä kuka tekee työt paremmin kuin toinen. Siksi on järkevämpää liittoutua ja puolustaa huonossa neuvotteluasemassa olevan ryhmän etuja yhdessä.

Ihmisillä on oikeus määritellä oman aikansa hinta

Porvaristolla on tapana arvostella ammattiyhdistysliikettä sen liiasta vallasta. En ole koskaan oikein ymmärtänyt tätä. Eikö ammattiyhdistysliike toimi aika lailla nimenomaan vapaan markkinatalouden ehdoilla?

Ihmisillä on oikeus määritellä oman aikansa hinta. Miksei ihmisillä sitten saisi olla oikeus myös ryhmänä vaatia itselleen lisää etuja? Ongelmana ammattiyhdistysliikkeessä on, että sen vaatimat ehdot koskevat usein myös muita kuin liittoon kuuluvia.

”Sinulla ei saa olla hienoa autoa, koska minullakaan ei ole”

Puutetta on kaikissa yhteiskuntajärjestelmissä, sillä missään systeemissä ei ole järkeä tuottaa tavaraa ja palveluita rajattomasti. Täydellinen tasa-arvohan tarkoittaisi, että kaikkea olisi rajattomasti tarjolla.

Uuden asian keksiminen lisää aina suhteellisia tuloeroja. Näin on käynyt, kun vaikkapa ruoka, lääkkeet ja puhelimet ovat parantuneet.

Suomalaiset siis vastustavat sitä, että jollakin on enemmän kuin toisilla. Paitsi lauantai-iltaisina. Pari miljoonaa suomalaista lottoaa nimenomaan tullakseen huippurikkaaksi. Emmekö voisi tasata nekin tulot niin, että jokainen lottoaja saisi yhtä paljon?

Viimeisen 40 vuoden aikana suomalaiset ovat lotonneet yli kymmenellä miljardilla eurolla. Taloussanomien laski pari vuotta sitten, että jos kaikki lototut rahat olisi sijoitettu osakeisiin, potti olisi noussut 120 miljardiin. Sijoittajille tuo voitto olisi jakautunut tasanaisemmin kuin lottovoitot, ja sijoittajien voitoista oltaisiin saatu verotulojakin.

Tasa-arvoajattelussa ongelmana on, että se näyttää hyvältä vain paperilla

Eikä tuo 120 miljardia olisi ollut keneltäkään pois. Pääoma olisi mennyt yrityksille, jotka olisivat kehittäneet jotain, mitä emme nyt osaa edes kaivata. Sillä sitä ei ole nyt olemassa.

Totta kai ihmisellä on tarve tasa-arvoisuuteen. Ihmisellä on tarve myös kaikkeen muuhun yhteisön rajaamiseen. Vaikka Markkua ahdistaa naapurin hienompi auto, se auto ei millään logiikalla ole pois Markulta.

Esimerkiksi homofobia voidaan ihan hyvin perustella sillä, että homous ärsyttää enemmistöä. Olisi parempi, jos kaikki olisivat heteroita. Mutta homon elämässä se uhraus olisi sataprosenttinen.

Tasa-arvoajattelussa ongelmana on, että se näyttää hyvältä vain paperilla. Sanotaan, että kansakunnalla menee niin tai näin. Mutta oikeassa maailmassa kansakunnat tai ihmisryhmät eivät ole tuntevia yksiköitä.

Vain yksilöllä on tavoitteita ja haaveita. Ja nämä saattavat usein olla ristiriidassa enemmistön kanssa. Näitä haaveita ja tavoitteita pitäisi kuitenkin rajoittaa vain, jos ne todella ovat joltain toiselta pois.

Suomen kovin ajattelija Antti Chydenius (1729–1803) oli sitä mieltä, että Älä varasta -käskyn pitäisi koskea myös valtion suhdetta yksityiseen omaisuuteen.

”Pomoille maksetaan ihan liikaa”

Yliopistofiksut viisastelevat usein, että suurten firmojen pomot saavat hyvää liksaa. Ainakin parempaa kuin he. Tosin yliopiston dosentin oma palkkakin on hillitön kolmannen maailman ihmiseen verrattuna. Mutta se on tietysti ihan eri asia.

Kun palkkoja päivitellään, unohdetaan kaksi erittäin tärkeää asiaa. Ensinnäkään ei tunnuta tekevän eroa sen suhteen, min-kälaisesta firmasta on kysymys.

Valtionyhtiöiden ja puolimonopolioiden kohdalla vielä jotenkin ymmärrän kritiikin. Mutta jos kysymys on täysin yksityisestä firmasta, niin kukakohan on paras asiantuntija oikeasta palkkatasosta päättämään: Joku satunnainen yliopistofiksu, jolla ei ole senttikään omia rahoja kiinni firmassa? Vai kenties se, joka palkan oikeasti maksaa?

Toiseksi, yleensä puhutaan vain siitä, että tuloerot ovat lähtökohtaisesti väärin, huolimatta siitä kenen lompakosta ne milloinkin ovat poissa. Jos yksityinen firma haluaa maksaa yksityiselle henkilölle jonkun korvauksen, sen pitäisi olla firman ja henkilön välinen asia.

Yksikään firma ei maksa kenellekään palkkaa enempää kuin uskoo tästä hyötyvänsä

Välillä kohistaan siitä, että firma on tehnyt huonon tuloksen, mutta silti pomolle on maksettu iso korvaus. Palkkasopimusta tehtäessä on kuitenkin ajateltu, että pomosta on enemmän hyötyä kuin maksettu korvaus. Väännetään vielä rautalangasta: yksikään yksityinen firma ei maksa kenellekään enempää kuin kokee tyypistä hyötyvänsä. Muutenhan tyyppeä ei otettaisi töihin.

On täysin eri asia, jos käytetään yhteisiä – esimerkiksi veronmaksajien rahoja – jonkun rikastuttamiseen. Isot bonukset sellaisen firman johtajalle, jonka valtio on juuri pelastanut, ovat totta kai väärin.

Suomen historia on kyllä täynnä esimerkkejä epäreilusta rikastumisesta: yrityksen monopoliasema, joidenkin alojen verovähennysoikeus ja esimerkiksi 1990-luvun pankkikriisin epäreilu selvittely.

Kai nyt joku kohtuus pitää olla? Miksi ihmiselle ei tunnu riittävän mikään? Aina joku haluaa määritellä mikä on toisille tarpeeksi.

Demareiden entinen puoluesihteeriksi Mikael Jungner oli saanut jostain käsiinsä tiedon, että kymppitonnin kuukausitulot riittäisivät ihmisellä hyvään elämään. Tämä ei tietenkään ole estänyt hänen puoluetovereitaan ottamasta vastaan vieläkin paremmin palkattuja hommia.

Ranskan presidentinvaaleissa vasemiston ehdokas Jean-Luc Mélenchon oli sitä mieltä, että kenenkään ei missään nimessä pidä tienata yli 360 000 euroa vuodessa. Hän nimittäin ehdotti tätä suuremmille tuloille sadan prossan veroa.

Mutta laitetaan tätä hieman mittasuhteisiin. Suomalaisen keskipalkka on jossain kolmen tonnin hujakoilla. Se on hyvä palkka, mutta ei tunnu miltään luksuspalkalta.

Jos sata vuotta sitten elänyt olisi saanut tuon liksan käteensä, hän olisi pyörtenyt onnesta. Ainakin kuullessaan, mitä kaikkea sillä saa.

Ahneuden rajoittaminen toimii vasta sitten, kun ihmisen mielikuvitukselle ja luovuudelle laitetaan rajat. Ehkä joidenkin utopistien laboratoriossa kehitellään sellaista rokotetta juuri nyt, mutta ainakaan toistaiseksi sitä ei ole keksitty.

Ahneuden rajoittaminen toimii vasta, kun ihmisen mielikuvitukselle ja luovuudelle laitetaan rajat

5 ”Kapitalismi luo työttömyyttä”

Jotenkin tuntuu kuin länsimaissa vain irtisanottaisiin koko ajan. Uutisista unohtuu, että yritys, joka irtisanoo, on myös ottanut jonkun töihin. Tietysti olisi surullista elää maailmassa, jossa jonkun työhönotto olisi uutinen.

”Työnantaja varastaa työläisen työn lisäarvon”

Perinteisen marxilaisen ajatuksen mukaan työnantaja varastaa duunarin työn lisäarvon. Uskookohan tuohon enää kukaan tosissaan?

On itsestään selvää, että kukaan ei maksa kenellekään enempää kuin kokee tästä hyötyvänsä. Muutenhan ketään ei työllistettäisi.

Joidenkin mielestä tuo on kuitenkin filosofisesti väärin. Ja kun firma sitten lopettaa lisäarvon varastamisen, se on vielä enemmän väärin. Kun firma pienenee ja antaa ihmisille potkua, on sekin väärin.

Tein keväällä television viihdeohjelmaa saksalaisomisteiselle pörssiyhtiölle. Ohjelma ei saanut tarpeeksi katsojia, joten se siirrettiin huonompaan katselu-aikaan ja pienemmälle kanavalle.

”Tämä on nyt sitä puolustamaasi kapitalismia, siinä näet”, viisasteli joku minulle Twitterissä. Tässäpä meillä onkin suuri ajatusero.

Jos todella ajattelisin, että saksalaisella pörssiyhtiöllä olisi jonkinsorttinen velvollisuus työllistää minut, ohjelma-ajan siirto olisi tietysti ollut väärä. Mutta silloin ajattelisin, että minulla olisi oikeus tehdä juuri sitä mitä haluan, toisten rahoilla.

Firma tekee omilla rahoillaan tismalleen sitä, mikä sitä huvittaa, eikä se ole minulta mitenkään pois. Jos tätä saksalais-ta pörssiyritystä ei olisi, ei olisi ollut koko ohjelmaa.

**Positiivinen vapaus
tarkoittaa vapautta
tehdä mitä itse haluat**

Pakkoyrittäjäyys on ollut viime aikoina muotitermi. Kun ihmisille ei tarjota työpaikkoja, väitetään, että heidät pakotetaan myymään työnsä toisille yrityksille. Pakkoyrittäjäyden vastustaja ajattelee, että toisen yrittäjän olisi puolestaan pakko työllistää hänet.

Mihin ihmisellä on oikeus ja mikä onkaan pakko?

Järkevimmin asiaa on lähestynyt filosofi Isaiah Berlin. Berlin oli niin sanotun negatiivisen vapauden kannattaja.

Negatiivinen vapaus ei itsessään takaa mitään, vaan se on vapautta jostakin. Negatiivisessa vapaudessa kukaan ei saa estää sinua tekemästä mitään.

Positiivinen vapaus taas tarkoittaa vapautta tehdä mitä itse haluaa. Vapautta johonkin. Positiivisen vapauden kannattaja ajattelee, että hänellä on oikeus esimerkiksi internet-yhteyteen ja jonkun tahon, joko valtion tai yritysten pitäisi se hänelle järjestää.

Ajatellaan, että ruma mies kannattaa positiivista vapauskäsitystä. Hän ajattelee, että hänellä on oikeus naiskennellä missin kanssa. Ihan vain siksi, että hän haluaa. Positiivisessa vapaudessa on se ongelma, että se rajoittaa heti missin oikeutta omaan kroppaansa.

Samasta asiasta on kyse, kun ihminen ajattelee, että yrityksellä on velvollisuus työllistää hänet, koska hänellä on oikeus työhön. Tässä tietysti unohtuu se, että myös yritysten takana on vain ihmisiä.

”Työnantaja haluaa meidän raatavan kovemmin”

Ymmärrän, että työ on muutakin kuin rahansaamista. Se on ihmisille myös tapa tuntea itsensä arvokkaaksi ja tavata työ-kavereita. Mutta ehkä tässä on juuri se ongelma kapitalismin suhteen. Kapitalismin pointtina ei missään nimessä ole työn määrän kasvattaminen, vaan oikeastaan asioiden tekeminen helpommiksi.

Meillä olisi enemmän töitä, jos kaikki pakotettaisiin tekemään työnsä vain toisella kädellä

Yksi voimakkaimmista ihmisen ennakkoluuloista on työn määrään liittyvä ennakkoluulo. Ajatus siitä, että itse työn määrä olisi tärkeää.

Usein ahkeruus johtaa todennäköisemmin hyvään tulokseen, mutta on olemassa myös pölhöahkeruutta. Jopa suomalaisissa yrittäjien sankaritarinoissa korostetaan aina ahkeruutta ja kamalaa raatamista.

Oikeasti hyvä yrittäjä käyttää enemmän aivojaan kuin raataa kuin sekopää. Tärkeintä on keksiä jotain toisten ihmisten elämää parantavaa. Eikä lyödä päätään seinään.

1800-luvun nero, klassisen liberaali kirjailija Frédéric Bastiat vitsaili, että työttömyyttä voisi vähentää pakottamalla kaikki tekemään työnsä vain toisella kädellään. Näin olisi enemmän töitä.

Kuten useimmat vitsit, tämäkään ei ole kaukana todellisuudesta. Ainakin vahvan huhun mukaan Napoleon käski ensin kaivaa oja ja sitten täyttää ne uudelleen. Ehkä hän halusi tarjota työläisille mahdollisuuden vaurastua työnteolla?

Myös nykyajan Suomessa monia asioita perustellaan usein työllisyysvaikutuksilla. Esimerkiksi pienille kaupoille annetaan vapautuksia aukioloaikoihin, ja yhtenä syynä on se, että ne työllistävät enemmän ihmisiä. Tämä ei ole kaukana Bastia-

tin vitsistä. Samalla perusteella kaupanmyyjät voitaisiin määrätä tekemään töitä vain toisella kädellään.

Esimerkiksi postin automatisoinnin yhteydessä puhuttiin työpaikkojen menettämisestä. Jos todella haluttaisiin pitää työpaikat, sähköpostit voisi kieltää. Ja työmiehet voitaisiin pakottaa kaivamaan ojia lusikoilla kauhakuormaajien asemesta.

Jos työn määrä todella toisi hyvinvointia, kuten jotkut väittävät, kaikkein rikkaimpia maita olisivat ne, joilla on vähiten teknologiaa. Itse asiassa vasara, lapio ja kottikärrytkin ovat työtä vähentäneitä innovaatioita.

”Maahanmuuttajat vievät meidän työpaikat”

Ihan järkevät ihmiset ajattelevat, että työn määrä on oleellista. Siksi suhtaudumme epäluuloisesti myös ulkomaalaisiin työntekijöihin.

Vasemmistolainen räppäri Paleface laulaa kriittisesti Helsinki-Shangri-La -biisissään, että ”julkisivuduunarit ne Tallinnasta tuodaan”. En ole ikinä ymmärtänyt Palefacen pointtia.

Onko se siis huonoa, että julkisivuduunarit ovat virolaisia? Pitäisikö rajat pistää kiinni? Paleface taitaa sittenkin olla perussuomalainen.

Kritiikin tallinnalaisista julkisivuduunareista voi tietysti ymmärtää sovittelevammin. Laulu jatkuu ”Hurahuhhahhei, mistä halvimmalla saadaan”.

Virolaisia siis riistetään Suomessa. Siitäkin huolimatta, etteivät he itse ymmärrä tulevansa riistetyiksi. Virolainen on onnellinen kun on saanut suhteellisesti hyväpalkkaista duunia Suomesta, mutta älymystömme haluaa sanoa, että tämä on väärin.

Maahanmuuttoon sinänsä myönteisesti suhtautuvat lähtevät usein vaatimuksesta, että maahanmuuttajille pitäisi taata tis-

malleen sama elintaso kuin suomalaisille. Siitäkin huolimatta, ettei meillä olisi siihen varaa.

Tässä vaatimuksessa ei ole järkeä. Ajatellaanpa, että seilaamme merellä laivalla, jossa on vain luksushyttejä. Jättäisimmekö haaksirikkoutuneet poimimatta merestä siksi, ettei meillä ole tarjota kaikille luksushyttejä?

Pitäisikö meidän siis sanoa vierastyöläisille, että meillä ei ole varaa ottaa teitä tänne?

Työennakkoluulo johtaa myös siihen, että meillä arvostetaan ahkeruutta nokkeluuden sijaan. Jos joku tekee asiat helposti, se on oikeastaan pahin mahdollinen loukkaus muita kohtaan. Kun kohtaa tuttuja, joutuu käymään läpi pakolliset voivotte-
lut: Kyllä on kamala kiire. Kyllä on hirveästi töitä.

Jos joku tekee asiat helposti, se on loukkaus muita kohtaan

Kun neuvottelen palkastani, työnantaja kysyy todella usein, kauanko sinulla menee siihen aikaa. Ihan kuin sillä olisi mitään väliä. Jos ostan kaupasta tietokoneen, en maksa hintaa sen perusteella, kuinka paljon aikaa sen tekemiseen on mennyt. Vain lopputuloksella on väliä.

Työllisyys ei itsessään ole tärkeää. Se on tärkeää lähinnä sosiaalista syistä.

6 ”Sääntely parantaa talouden moraalia”

Vaalirahakohu, johtajien bonukset, pankkikriisi. Uutisten perusteella elämme älyttömän moraalikadon aikaa. Tämä väite voidaan tietysti kumota välittömästi. Koskaan ihmiskunnan historiassa ei ole eletty esimerkiksi niin väkivallatonta aikaa kuin tätä nykyä.

Mutta onko kapitalismi jotenkin moraalitonta? Joskus on, joskus ei.

Kaikenlaisia markkinataloudessa tapahtuvia väärinkäytöksiä käytetään usein esimerkkeinä siitä, että koko systeemi on mätä. Samalla tavalla voisimme tietysti löytää väärinkäytöksiä ihan mistä vaan järjestelmästä.

Täydellinen sääntelijä tietää aina jälkikäteen, miten olisi pitänyt toimia

Oleellisinta on, missä järjestelmässä väärinkäytöksistä jää parhaiten kiinni. Kaikki kohu-uutiset Nova Groupista, Enronista ja Talvivaarasta ainakin paljastavat, että meidän systeemissämme pahanteosta jää kiinni.

Järkevämpää on kysyä, ohjaako juuri kapitalismi moraalittomampaan käytökseen kuin joku muu järjestelmä.

Koska paatuneinkaan kommunisti ei enää kehtaa vaatia talouden sosialisointia, nykyään vaaditaan lähinnä tiukempaa sääntelyä. Kun sääntelyn vastustaja ja puolustaja väittelevät, puolustajalla on aina puolellaan jälkiviisuus.

Kutsun tätä ilmiötä nimellä täydellinen sääntelijä. Sääntelijä tietää aina jälkikäteen, miten edellisessä kriisissä olisi pitänyt täydellisten sääntelyfantasioiden mukaan toimia. Poliitikot ottavat itselleen kunnian joka ainoastaan promillenkin muutoksesta talouskasvussa, mutta jos talous meneekin taaksepäin, poliiti-

tikoilla on tapana sanoa, ettei heillä ollut tarpeeksi sananvaltaa asioihin.

Tällainen argumentointi perustuu jo tapahtuneisiin talouden faktoihin sekä kuvitelmaan täydellisestä viranomaisesta. Argumentit ovat yleensä suurin piirtein yhtä fiksuja, kun oikeiden lottonumeroiden kertominen sunnuntaina. Samaan tapaan kenraalit käyvät aina edellistä sotaansa.

”Kyllä poliitikot ja virkamiehet tietävät paremmin”

On yksi tapa rikastua. Keksiä jotain, josta ihmiset ovat valmiita maksamaan niin paljon, että maksavat siitä vapaaehtoisesti.

On tietysti myös helpompi tapa vaurastua. Pyrkiä osaksi poliittista eliittiä muun muassa vaikuttamalla siihen, että lakeihin muodostetaan kaikenlaisia poikkeuksenpoikkeuksenpoikkeuksia, jossa rahavirtoja ohjailaan milloin minnekin.

Kun poliitikot alkavat säännellä ostamista ja myymistä laeilla, markkinatalous siirtyy sinne, missä on jotain ostettavaa. Aletaan ostaa lainsäätäjiä. Ja lainsäätäjät alkavat myydä itseään. Tällä en tarkoita suoraa lahjontaa, vaan sitä, miten asioille annetaan yleviä motiiveja.

Kun kaavoitus on rajoitettua, siihen voi pyrkiä vaikuttamaan lobbaamalla poliitikkoja. Stevie Wonderkin näkisi mistä on kysymys, jos hän vierailisi tavallisessa suomalaisessa kunnassa. Yleensä parhaalla paikalla, torin vieressä ja joentörmän kaudenimmalla paikalla on jättiläiskokoinen S-liikkeen peltihalli. Helsingin mittakaavassa tuo tarkoittaa, että Kauppatorilla olisi puretun Presidentinlinnan kohdalla iso keskusliikkeen kuplahalli.

No, miksi tilanne ei ole ihan näin karu Helsingissä? Onko Helsingissä siis vähemmän paha markkinataloutta kuin pikkukunnassa?

Ei, vaan Helsingissä on enemmän markkinataloutta. Jos joku oikeasti haluaisi rakentaa kuplahallin Kauppatorille, pian ilmaantuisi joku toinenkin, joka haluaa.

Tästä markkinataloudessa on nimenomaan kysymys. Kun on monia kilpailevia edunsaajia, kaikki pitävät huolta, ettei toinen saa enempää kuin toinen.

Harva ihminen haluaa valtaansa pienennettävän

En väitä, että tilanne Helsingissä on täydellinen, mutta pienissä suomalaisissa kunnissa on yleensä vallassa jonkinsorttinen oligarkia, poliittisen vallan ja muutaman rikkaan liitto.

Totta kai poliitikot haluavat vaikuttaa kovasti kaavoitukseen, koska se kuuluu poliitikon pelikenttään. Harva ihminen haluaa valtaansa pienennettävän.

Johtuiko kaiken maailman Kehittyvien maakuntien Suomen vaikutus kaavoitukseen rosvokapitalismista? Vai johtuiko se siitä, että meillä on poliitikkoja, joille on annettu valtaa vapaan kapitalismin kustannuksella? Eli on yksi porukka, jota lobata.

Bisneksessä ihmisillä on ahneita yllykkeitä, insentivejä kuten kauppakorkeakoulun käynyt sanoisi. Tämä on ihan totta. Ihminen on välillä ahne.

Hirveän usein ihminen taas ei ole ahne. Ihminen haluaa myös olla moraalinen sekä tavoittelee kauneutta ja harmoniaa. Usein näitä kaikkia yhtä aikaa.

Sääntelyn idea on se, että poliitikko tai virkamies tietää kaupan osapuolia paremmin miten näiden pitäisi toimia.

Bisneksessä ihmisellä on ahneita yllykkeitä

Viedään esimerkki arkitasolle. Vielä muutama vuosi sitten en saanut käydä sunnuntaisin kaupassa. Kauppias ei saanut myydä vapaaehtoisesti minulle, vapaaehtoiselle asiakkaalle leipää sunnuntaina. Tämä johtui siitä, että joku virkamies jossain ajatteli, että minä en tarvitse leipää

sunnuntaisin. Paitsi jos olisin ostanut sen kalliimpaan hintaan kioskilta. Tällä hetkellä kaupat saavat juhlapyhinä palvelu erityisluvalla, jos alueella on paljon ulkomaisia turisteja. Ulkomaalainen on siis jollain kierolla logiikalla tärkeämpi asiakas kuin suomalainen.

Tämä kaikki on sääntelyä. Ymmärrän sen, että aseita tai tupakkaa ei saa myydä kenelle tahansa. Mutta miten virkamies voi tietää minua paremmin, moneltako tarvitsen kinkkupakettia?

”Olematon sääntely aiheutti karmean talouskriisin”

Puretaanpa yksi Ruotsin-laivan kokoinen myytti. Julkises-
sa keskustelussa hoetaan koko ajan, että uusliberaali politiikka johti Amerikasta muualle levinneeseen finanssikriisiin, koska markkinoita ei säännelty riittävästi.

Sääntely paisui älyttömästi Bush nuoremman hallintokaudella

Tiedoksi vaan, että markkinoita on säännelty koko ajan, myös 1980-luvun jälkeen. Koko 2000-luvun ajan Yhdysvalloissa tehtiin politiikkaa, jolla ei ollut mitään tekemistä vapaan markkinatalouden kanssa.

Harva tietää, että esimerkiksi George W. Bushin kaudella valtiota suurennettiin enemmän kuin koskaan aiemmin. Ilmiölle keksittiin jo ennen talouskriisiä haukkumanimi ”big government conservatism”.

Ruotsalainen historioitsija Johan Norberg listaa kirjassaan *Den perfekta stormen*, miten sääntelyä lisättiin älyttömästi koko George W. Bushin kahdeksanvuotisen kauden ajan: Liittovaltion sääntelylakeja lisättiin joka ainoa päivä 207 sivua. Liittovaltion byrokrattien määrä kasvoi 91 196 uudella työntekijällä.

Valtion puuttuminen joka suuntaan kukoisti. Liikennöintiyritysten, koulujen ja lääketieteellisuuden tukia kasvatettiin. Re-

publikaanit puhuivat avoimesti siitä, ettei budjettikuri ole tarpeen. Tehtiin siis kunnan siltarumpupolitiikkaa.

Kansainvälistä kauppaa taas sääntelivät 2000-luvun alkupuolella muun muassa Kansainvälinen valuuttarahasto, Maailmanpankki, Kansainvälinen työjärjestö, YK:n kehitysohjelma, Kansainvälinen vakuutusvalvontaviranomaisten järjestö ja Baselin komitea ja monet muut.

Taloutta on siis säännelty koko ajan. Mutta sääntelijä tietää aina vasta jälkikäteen, mitä olisi oikeasti pitänyt tehdä.

Poliitikot niin Suomessa kuin Yhdysvalloissa haluavat viedä päätösvaltamme ja rahamme ja vielä ostaa meidän rahoillamme suosion. Tämän estämiseksi Yhdysvalloissa otettiin vuonna 1990 käyttöön Budget Enforcement -laki. Se oli nerokas: jos poliitikko halusi lisätä menoja, samassa ehdotuksessa piti aina sanoa, miten rahat kerätään.

Takkia kääntäneille poliitikoille naureskellaan. Miksi ihminen ei saisi tulla järkiinsä?

Ronald Reagan ja Bush vanhempi käyttivät useita kertoja veto-oikeuttaan budjettituhlailua vastaan. Bush nuorempi ei käyttänyt tätä kertaakaan. Ja vuonna 2002 laki lakkautettiin kokonaan.

Hyvinä aikoina markkinatalouden kannattajilla on tapana esiintyä itsevarmoina vapauden kannattajina. Kun taas huonoina aikoina pankit haluavat valtiota apuun.

Miksi? Samasta syystä kuin koira nuolee pallejaan. Koska he voivat. Poliitikot antavat tähän mahdollisuuden.

Politiikka toistaa omia virheitään katkeraan loppuun saakka. Poliitikko ei halua tulla naurunalaiseksi yhteisönsä silmien edessä. Tätä korostetaan sillä, että on yleisesti tapana naureskella takkia kääntäneille poliitikoille. Se on tyhmää. Miksi ihminen ei saisi tulla järkiinsä?

”Kiintiöt tuottavat eettisemmän yrityksen”

”Mikäli sukupuolten tasapuolinen edustus ei toteudu pörssiyhtiöissä vuoteen 2013 mennessä, säädetään pörssiyhtiöiden hallituspaikkoja koskevat sukupuolikiintiöt niin, että kumpaakin sukupuolta on vähintään 40 %.”

Tasa-arvoministeri Paavo Arhinmäki

”Kannatan sitä, että pörssiyhtiöiden hallituksiin luodaan sukupuolikiintiöt, koska sitä kautta saadaan kasvamaan yrityksiin laajempi tasa-arvoinen toimintakulttuuri. Yksi keskeisistä tavoitteistani omistajaohjausministerinä on hallitusten kaikenlaisen moninaisuuden lisääminen, ja naiskiintiöt osaltaan tukisivat tätä suotuisaa kehitystä – ja siten yritysten liiketoiminnan kehitystä.”

Valtion omistajaohjauksesta vastaava ministeri Heidi Hautala

Ihmiset eivät ole aina hyviä tekemään oman elämänsä ratkaisuja. Myönnän sen. Mutta jos meidän pitäisi tehdä ratkaisuja toisten elämistä, emme ole siinä sen parempia.

Jokainen joskus jonkinsorttiseen väittelyyn osallistunut tietää, ettei kukaan halua myöntää virheitään. Se on kamalaa. On kuitenkin eroja siinä, kenen on pakko myöntää virheensä. Kauppiaan pitää tehdä se selkeämmin kuin poliitikon tai virkamiehen.

Hyvä esimerkki sääntelyvimasta on loputtomiin käytävä keskustelu sukupuolikiintiöistä. Laajimmillaan väitetään, että kapitalismi on itsessään miehistä, mikä johtaa naisten syrjintään.

Esimerkiksi toisenlaisia talousmalleja hakevan Degrowth-verkoston nettisivuilla kapitalismi määritellään nimenomaan patriarkaaliseksi järjestelmäksi: ”Kapitalismin ja patriarkaalisten

talouksmallien tapa määritellä ”työ” ja tuottavuus tulee muuttaa juuriaan myöten”.

Firmojen johtajat ovat usein miehiä, ja pörssiyritysten hallitukset ovat täynnä miehiä. Tämä on tietysti täysin idioottimaista. Se, että firma käyttäisi vain puolet tarjolla olevasta älystä sen perusteella, ovatko munat sarjassa vai vierekkäin, on tuhmausta. Se toimii yhtä hyvin kuin vaikkapa kiharatukkaisen rajaaminen pois hallitustyöstä.

Mutta onko kapitalismi sen mieskeskeisempi järjestelmä kuin mikään mukaan talouksmalli?

Kaikki ihmisyyhteisöt ovat aina tehneet tarkan eron sukupuolten välillä. Tämä liittyy lisääntymiseen. Kun uusi henkilö astuu huoneeseen, aivomme tekevät hetkessä arvion ihmisen sukupuolesta. Se on ensimmäisiä asioita, joihin kiinnitämme huomionsamme. Sukupuoli on siis asia, jolla on merkitystä jokaiselle ihmiselle.

No, voiko tästä sitten vetää jonkinlaisia moraalisia johtopäätöksiä? Esi-merkiksi niin, että toiselle sukupuolelle pitäisi maksaa huonompaa palkkaa kuin toiselle? Tai että toinen sukupuoli olisi lähtökohtaisesti parempi johtajaksi? Ei tietenkään.

Ei ole mitään järkeä kohdella ihmisiä taloukselämässä sukupuolensa edustajina, vaan yksilönä. Silti monet poliitikot, kuten Paavo Arhinmäki ja Heidi Hautala, lähtevät siitä, että nimenomaan sukupuolten tasaiset suhteet ovat tavoite.

Jotkut ovat siis sitä mieltä, että se, että ihmisiä on kohdeltu sukupuolensa edustajina korjataan sillä, että ihmisiä kohdellaan vielä enemmän sukupuolensa edustajina.

Pinnallisesti ajateltuna kiintiöt tuntuvat järkeviltä: annetaan jollekin, jolta on otettu. Mutta noin se toimii vain kaavioissa.

Ihmisiä ei ole taloukselämässä järkeä kohdella sukupuolensa edustajina, vaan yksilönä

Oikeassa maailmassa naiset eivät tietenkään ole mikään päätöksenteon kohteena oleva yksikkö. Naiset ovat yksilöitä, joilla kaikilla on omat elämänsä ja itsekkäät tavoitteensa.

Ihmiset voi jakaa mielivaltaisesti minkälaisiin ryhmiin tahansa. Nämä ryhmät eivät tietenkään koskaan ole tasa-arvoisissa suhteissa toisiinsa, ainakaan teoreettisissa PowerPoint-harjoitelmissa.

Kun lähdetään korjaamaan historian vääryksiä uusilla vääryyksillä, ei anneta mitään niille, jotka ovat aikoinaan kärsineet. Vuosikymmeniä meille on tolkutettu, ettei sukupuolella ole väliä. Ja nyt yhtäkkiä sillä taas on.

Kun ihmisiä kohdellaan ryhmien-
sä edustajana, silloin voidaan tehdä

myös kielteisiä yleistyksiä. Siksi laeilla ei koskaan pitäisi olla tulkinnanvaraisia moraalisia tavoitteita, vaan jokaisen pitäisi olla lain edessä yhdenvertainen. Ja siihen kiintiöt eivät kuulu.

Kiintiöiden ajatuksena on, että täytyy tehdä uhrauksia, jotta saadaan hyviä, isoja asioita aikaan. On rikottava munia, kun tehdään munakasta.

Sukupuolikiintiöiden maailmassa uhrauksen kohteeksi joutuu mies, joka muuten saisi homman. Hänen elämässään uhrauksen määrä on sataprosenttinen.

Jos kiintiöt kerran toimivat, niin miksi niitä ei voisi soveltaa kaikkeen? Esimerkiksi köyhät miehet pääsevät rikkaampia huonommin naimisiin. Miksi siis ei pakoteta – anteeksi ”ohjata” – naisia menemään vähäosaisempien miesten kanssa naimisiin. Naimisissa olo kun vähentää selkeästi syrjäytymisen riskiä.

Naimisiin menevän naisen elämässä uhraus olisi sataprosenttinen. Mutta niin on myös miehen uhraus, jos hän ei sukupuolensa takia saa jotain hommaa.

**Jos kiintiöt kerran toimivat,
miksi naisia ei ”ohjata”
naimisiin vähäosaisten
miesten kanssa?**

7

”Talouskasvua ei tarvita”

Vielä 1970-luvulla sosialismiin uskova saattoi pokkana väittää, että sosialismi tai ainakin jonkinsorttinen suunnitelmatalous tuottaa enemmän vaurautta kuin kapitalismi. Siis nimenomaan materialistista vaurautta.

Siihen aikaan luettiin – tai ainakin väitettiin, että luettiin – Karl Marxia. Marx oli nimenomaan kiinnostunut materialismista ja materialistisen vaurauden kasvattamisesta. Paavo Lipponen ja monet johtavat demarit kannattivat muun muassa pankkien ja vakuutuslaitosten sosialisointia.

1980-luvun alussa sokeinkin kommunisti alkoi pikkuhiljaa huomata, että kapitalismi tuottaa enemmän materialistista vaurautta kuin suunnitelmatalous. Tästä keksittiinkin uusi kriittikin aihe: ”Joo. Myönnettäköön. Kapitalismi tuottaa enemmän vaurautta kuin sosialismi. Mutta se tuottaa sitä liikaa!”

”Kasvua ja tehokkuutta on jo liikaa”

Viime aikoina ei ole enää niinkään keskusteltu siitä, mikä järjestelmä tuottaa eniten talouskasvua. Se on käynyt niin itsestään selväksi.

Nykyään puhutaan enemmän siitä, että talouskasvua on liikaa. Hassuinta on, että liiasta kasvusta huolestuneet ihmiset yleensä myös vaativat vakavalla naamalla uusia sosiaalitutkia ja työpaikkoja.

Vuoden 2012 presidentinvaalien mielenkiintoisin väittely käytiin talouskasvusta. Sauli Niinistö toivoi lisää kasvua, Pekka Haavisto taas suhtautui siihen epäilevämmiin.

Tosin Haavisto ei oikein kunnolla osannut vastata tarvitaanko sitä kasvua vai ei. Ehkä vähän, muttei kuitenkin liikaa. Raiskata saa, mutta siis vain vähän.

Kriitikkojen mielestä meillä on vallalla kasvun ideologia. Kuulostaa sen verran pahalta, että tätä on pakko purkaa.

Kasvusta puhutaan aina määrittelemättä sitä tarkemmin. On jotain epämääräistä, joka kasvaa. Kuin iMapallo, joka saattaa jossain vaiheessa pokahtaa.

**Nollasummapelin
maailmassa kauppias
vetää välistä**

Yleensä kasvu liitetään bruttokansantuotteeseen eli tavaroiden ja palveluiden määrään. Tehdään hommasta konkreettisempaa.

Olet kaupassa ja haluat leipää. Patonki maksaa viisi euroa. Onpas kallista, mietit. Kiva kauppias antaa kuitenkin leivän reseptin. Keräät hyllystä kamat. Hemmetti! Leivän ainekset maksavat yhteensä vain euron.

Kauppias vetää siis neljä euroa välistä. Tai siis nollasummapelin maailmassa voisi ajatella näin.

Tuo neljä euroa on siis palkka leipomisesta ja leivän tuomisesta helposti saataville. Jos nyt siis päätät leipoa itse, se on oma leivontapalkkasi. Jos ostat leivän toiselta, arvostat omaa aikaasi enemmän kuin neljän euron verran.

Kuka sitten saa tuon neljä euroa? Ei pelkästään kauppias. Osansa siitä saa myös leipuri, uunitehdas, leipomotalon rakentaja, leipuritakkien ja -myssyjen valmistaja, kuljetusfirma sekä loputon joukko työnjakoon osallistuneita, joita emme koskaan tule edes tietämään.

Bruttokansantuotteeseen lasketaan tuo kaikki, kuten se mitä leipomo maksaa työntekijöilleen ja myös se, mitä se itse saa voittoa. Jos siis leivot patonkisi itse, vähennät hieman talouskasvua.

Näin vastustat siis kasvun ideologiaa ja saat samalla leivän! Olet siis taikonut jotain ilman luonnonvarojen tuhlausta. Vai oletko?

Totta kai leipomo kuluttaa energiaa, mutta se kuluttaa energiaa vähemmän kuin jos jokainen pistäisi kotonaan uunin päälle. Leipomo haluaa tehdä leipänsä mahdollisimman tehokkaasti.

Kyllä, tämä on juuri sitä kapitalismikriitikoiden usein mollaamaan ”tehokkuusajattelua”. Mitä tehokkaammin leipomo leipänsä tekee, sitä enemmän leipiä se saa tehtyä samalla energialla. Ja se lisää bruttokansantuotetta.

Vasemmistolaisten taiteilijoiden ja kulttuurityöntekijöiden toimintaryhmän Vatakin jäsen Olavi Uusivirta sanoi haastattelussani, että hänelle vasemmistolaisuus on sitä, että hän ostaa mieluummin Skodan kuin Audin, koska Audin hinnassa on enemmän kapitalismin mukanaan tuomaa ilmaa.

**Skodan valmistaminen
saastuttaa yhtä paljon
kuin Audin**

Mutta hetkinen. Skodan valmistaminen saastuttaa ihan yhtä paljon kuin Audin. Itse asiassa kyse on pitkälti samasta tuotteesta. Audin ostaminen kyllä kasvattaa enemmän bruttokansantuotetta, koska se on kalliimpi.

Jos leipomo saa leipänsä mainosmieheksi vaikka Mikko Lepilammen, ja leivästä tulee seksikkäämpää, leipomo voi nostaa leivän hintaa vielä enemmän. Firma, joka saa kasvatettua jonkin luonnonvaran hintaa eniten, kasvattaa myös eniten bruttokansantuotetta.

Tyhjä cd-levy maksaa muutaman sentin. Kun Paleface luikauttaa sille kapitalisminvastaisen laulun, levyn voi myydä 20 eurolla. Paleface siis moninkertaistaa BKT:ta. Pian emme enää käytä edes cd-levyjä, mutta bruttokansantuote kasvaa siitä huolimatta.

Politiikasta jauhaminen baarissa lisää enemmän bruttokansantuotetta kuin se, että joisit samat oluet kotona. Siitä syystä, että baari on keksinyt hienon tavan nostaa oluen hintaa. Kyse ei tietenkään ole mistään huijauksesta, sillä maksamme bissen hinnassa kivasta tunnelmasta ja mahdollisuudesta tavata sattu-manvaraisia lajitovereita.

”Kasvua jarruttamalla pelastetaan planeetta”

Talouskasvu tuhoaa maapallon. Tätä hokemaa kuulee usein.

Vuonna 1972 Rooman klubi julkaisi Kasvun rajat -raporttinsa, jossa se esitti ennusteensa luonnonvarojen loppumisesta. Raportissa oli sinänsä ihan hyviä pointteja. Luonnonvaroille

on hyvä pistää hintaa. Mutta maailmassa ei ole käynyt lainkaan niin pessimistisesti kuin Rooman klubi ennusti.

**Kasvu syntyy älystä,
jolla raaka-aineita
parhaiten yhdistellään**

Johtuuko se siitä, että talouskasvu pysähtyi? Päinvastoin. Se johtuu siitä, että ihmiskunta on saanut aikaan uusia keksintöjä.

1980-luvun jälkeen länsimaiden BKT:ta ovat kasvattaneet huimasti netti ja lääketieteellisyys. Kun vedät Viagraa, maksat jostain ihan muusta kuin luonnonvaroista. Maksat siitä älystä, jolla tuo lääke on kehitetty.

Talouskasvu tarkoittaa sitä, että maapallon resursseja jalostetaan. Kasvu syntyy älystä, jolla raaka-aineita parhaiten yhdistellään. Firma, joka tuhlaa eniten luonnonvaroja, ei ole menestynein firma.

Esimerkiksi öljy loppuu ihan varmasti joku päivä. Mutta sitä ennen öljyn hinta nousee ja nousee. Se, joka haluaa kasvattaa firmansa tulosta eniten, keksii öljylle korvikkeen.

Talouskasvu ei tietenkään ole tavoite itsessään. Se ei välttämättä ole edes väline mihinkään. Talouskasvu on sivutuote, kun vapaat ihmiset toteuttavat itseään.

Talouskasvu saattaa tuhkata luonnonvaroja, mutta ei välttämättä tee sitä. Väite, että kasvulla on rajat, on yhtä järkevää kuin että ihmisen mielikuvituksella on rajat.

Vähäistä kasvua on myös testattu. Viime vuosina Etelä-Euroopassa talouskasvu on pysähtynyt. Kreikkalaiset ja espanjalaiset ovat olleet tästä downshiftaamisen mahdollisuudesta niin innoissaan, että ovat intoutuneet jopa kaduille riehumaan ja polttopulloja heittelemään.

8 ”Pienet yritykset ovat söpöjä, suuryritykset pahoja”

Talouden suurimpia uskomuksia on se, että pienet yritykset olisivat jotenkin parempia kuin isot. Vasemmisto puolustaa retoriikassa usein pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Vasemmistolii-tolla on jopa oma pienyrittäjäohjelma. Tämä on hassua.

Jos firma tekee jotain melko hyvin, se pysyy pienenä tai kes-kisuurena. Jos firma taas tekee jotain todella hyvin, se kasvaa isommaksi. Sekä iso että pieni firma voivat tuottaa ihmisille jotain näiden haluamaa.

Jos nakkeja valmistava Seppo tunkee nakkeihinsa syötäväksi kelpaamatonta moskaa ja jää siitä kiinni, nousee varmasti ko-hu. Kohu ei kuitenkaan jatku älyttömän pitkään, koska harva muistaa Nakki-Sepon tuotemerkkiä. Seppo voi jatkaa bisnes-tään puolen vuoden päästä, eikä nakkikioskille kännissä ha-puileva muista enää koko hommaa.

Sen sijaan suuri tuotemerkki suojaa asiakasta. Jos McDonalds tekisi jotain vastaava, mielikuva jäisi voimakkaammin mie-leen. ”Ahaa. Mäkkäri! Se on se firma, joka pisti moskaa li-haansa” -mielleyhtymä jäisi elämään vuosiksi. Mikään mai-noskampanja ei isoa yritystä pelastaisi.

Mäkkärillä on siis syytä toimia lain mukaan, vaikka sen omis-tajat olisivat kuinka ahneita tahansa. Tai ehkä juuri siksi.

Kun Suomessa on viime aikoina tehty elintarvikealan paljas-tuksia, kohteena ovat yllättävän usein olleet juuri pikkufirmat. Niillä on vähemmän menetettävää.

Muistatko, mikä oli vielä kymmenisen vuotta sitten suoma-laisen älykön ykkösongelma? Silloin valitettiin siitä, että No-kia on Suomelle liian iso. Nokialla oli liikaa vaikutusvaltaa. Puhuttiin ilkeästi Nokialandista.

Kun kaksi vuotta sitten keskusteltiin – sinänsä typerästä ja yksilönvapauksia loukkaavasta – Lex Nokiasta, yli puolet Helsingin Sanomien älykköraadista oli sitä mieltä, että Nokialla oli vielä silloinkin liikaa valtaa. Esimerkiksi ohjaaja Atro Kahiluoto oli sitä mieltä, että pitäisi perustaa Nokia ulos Suomesta –kansanliike.

2000-luvun alussa oltiin kovasti huolissaan siitä, että liian suuri osa suomalaisista työpaikoista on Nokialla.

Jos Nokia olisi ollut pienempi, eivät ne työpaikat olisi olleet muualla

Tässä oltiin tavallaan oikeassa. Mutta mukana oli voimakas ajatusvirhe. Ajateltiin taas, että vauraus on vakio. Ei tajuttu, että vaurauden saavuttamiseksi pitää keksiä vaikka jokin merkittävä vempelo, jota myydä maailmalle.

Jos Nokia olisi ollut pienempi, eivät työpaikat olisi olleet muualla. Niitä ei yksinkertaisesti olisi ollut olemassa.

Sittemmin Nokia romahti. Mutta tässä ei ole mitään ihmeellistä. Markkinataloudessa on sellainen hieno puoli, että jos yritys ei keksi tarpeeksi ihmisiä miellyttäviä tuotteita, jossain vaiheessa se romahtaa.

Yleensä monopoliasemat ovat väliaikaisia ja johtuvat siitä, että firma on tehnyt jotain, joka miellyttää mahdollisimman montaa ihmistä. Talouslehti Forbesin vuonna 1983 listaamista Amerikan 500 suurimmasta yrityksestä vain 202 oli samalla listalla vuonna 2003.

Suuryritykset kyllä tykkäävät vallasta. Sen takia ne veljeilevät hyvántahtoisten poliitikkojen kanssa.

Pitkään Suomessa tv-mainosaikaa sai myydä vain MTV. Tämä siis vielä kultaisella 1980-luvulla. Oli varmasti hienoa mennä neuvotteluun asiakkaan kanssa: joko te näytte Karpon mainostauolla tai sitten ette. Ei ollut muuta keinoa tavoittaa kah-ta miljoonaa ihmistä. Mutta tuo ei ollut mitään vapaata markkinataloutta.

1960-luvun alussa yhdysvaltalainen autovalmistaja General Motors joutui hidastamaan autojensa kehitystä, koska viiranomaisten mukaan sillä oli liian määräävä markkina-asema. Muutama vuosi sitten sama firma joutui konkkaan.

1980-luvulla Commodore-tietokonejätin liian suuresta markkina-asemasta oltiin huolissaan. En silti ole viime aikoina nähnyt Kallion Rytmi-ravintolassa kauhean monta Commodore 64 -tietokonetta.

”Yritystuet ovat mahtava juttu”

Vasemmisto lupaa duunareille kaikenlaista, joten oikeistonkin on pitänyt lähteä mukaan samaan kilpaan. Yksikään suuri poliittinen suunta ei halua pienentää valtaansa.

Niin sanotut bisnesenkeleiden verohelpotukset tulevat voimaan ensi vuonna. Kasvuyrityksiin sijoittavat saavat vähennyksen pääomaverotukseen.

Verohelpotukset ohjaavat sijoittajia laittamaan rahansa jonnekin, mihin ne eivät muuten menisi

Usein tällaiset kasvuyritykset ovat nuorten perustamia. Valtiovarainministeri Jutta Urpilainen perusteli Kauppalehdessä, että nuorten yrittäji-

en on vaikea saada rahoitusta, joten tarvitaan valtion tukitoimia. Kuten aina, kun valtion edustaja puhuu.

Jokaisen markkinataloutta kannattavan mielestä verouudistus oli aivan mahtava juttu. Yrittäjyyttä pitää tukea. Suomalaisten pitäisi olla yritteliäämpiä, ja pienet yritykset ovat söpöjä.

Kuten kaikki muutkin muodit kristinuskosta miesten liian suuriin kaula-aukkoihin, tämäkin villitys on tullut meilte Ruotsista. Tarkemmin katsottuna kyse on kuitenkin Troijan puuhavosesta. Kaikenlaiset verohelpotukset sinne sun tänne ohjaavat nimittäin sijoittajia laittamaan rahansa jonnekin, mihin ne eivät muuten menisi.

Urpilainen valitteli siis sitä, että nuoren yrittäjän on vaikea saada rahoitusta markkinoilta. Yleensä rahoituksen puutteen on syy. Ehkä kasvuyrittäjien on vaikea saada rahoitusta juuri siksi, etteivät heidän ideansa ole tarpeeksi hyviä?

Nuorena ihmisellä on kova usko omaan kaikkivoipaisuuteensa. Menestystarinoissa kerrotaan nuorista kapinallisista, jotka kyseenalaistivat kaiken ja onnistuivat. Suurin osa kyseenalais-tajista ei kuitenkaan onnistu, koska he ovat yksinkertaisesti väärässä.

Erityisryhmille annettavien verohel-potusten ongelma on se, ettei niitä kukaan oikein koskaan vastusta. Jo-kainen halua omansa niistä puruleluista, joita ministerit heit-televät yläilmoista. Jos nyt tarjottaisiin verohelpotuksia pam-fletisteille, keksisin heti tuhat eri syytä, miksi juuri meitä pi-täisi tukea.

**Valtio kohtelee ihmisiä
ryhmiensä edustajina.
Ryhmiä, joille voi myydä
erityisoikeuksia.**

Valtio kohtelee ihmisiä ryhmiensä edustajina. Ryhmiä, joil-le voi myydä jotain poliittisia erityisoikeuksia. Oletpa sitten elokuvantekijä, yrittäjä, maanviljelijä tai työläinen, poliitikoilla on edustamallasi ryhmälle jotain myytävää. Ja kun yksi ryhmä saa jonkin erityisedun, pian se annetaan toisellekin.

Erityisongelmana näissä ryhmien eduissa on, että niiden puo-lustajat ovat yleensä paljon kovaäänisempiä kuin niiden vas-tustajat. Yksinkertaisesti siksi, että enemmistölle nämä asiat ovat melko yhdentekeviä, mutta hyödynsaajalle tärkeitä.

Ongelmana on, että kärsimme kaikki omaan alaamme liitt-yvästä harhasta. Esimerkiksi itse työskentelen tv-tuotantoyhtiössä, joka myy ohjelmia myös Ylelle. Totta kai olin iloinen, kun Yle sai viimein verorahoituksen. Miksi olin iloinen? Sen takia, että Yle on tärkeä suomalaisen kulttuurin kannalta. Ja sen takia, että tykkään hyvästä palkastani ja uudesta bemarkis-tani.

Kun valtio ohjaa verohelpotusta jollekin alalle, se tekee tuosta sijoituskohteesta houkuttelevamman kuin toisesta. Esimerkiksi omistusasumisen verohelpotukset ovat johtaneet siihen, että suomalaiset ovat sijoittaneet varallisuuttaan asumiseen.

Isoissa firmoissa maksetaan tutkitusti parempaa palkkaa

No mitäs se haittaa? Kaikilla on kivat kämpät!

Valitettavasti näistä laskelmista jää aina pois se, mitä ei ole koskaan saavutettu.

Jos kaikki sijoitusmuodot olisivat tasa-arvoisia, meillä saattaisi olla nyt suuri määrä sellaisia firmoja, joista emme osaa haaveillakaan. Nyt elämme maassa, jossa on vähän isoja yrityksiä ja paljon ylihintaisia asuntoja.

Talouskriisin aikana on sanottu miljoona kertaa, että firmat, jotka olivat liian isoja kaatuakseen, aiheuttivat talouskriisin. Leffoissa ja kirjoissa isot firmat ovat aina epäilyttäviä, ympäristöririkoksia tehtailevia valkoisten miesten johtamia hirviöitä.

Yrittäjäsankari taas on sellainen, joka tekee töitä aamu kuu-desta ilta yhteentoista ja elää samariinillä, kampaviinereillä ja tupakalla.

No. Voihan sen tehdä niinkin, jos haluaa elämänsä hankalaksi.

Tätä politiikat – myös Urpilainen – pitävät hyvänä asiana. Valitettavasti tämä on juuri pienten yritysten ongelma. Mitä? Eikö työ itsessään ole tärkeää? Jos todella ajattelet niin, teet

sitten varmaan myös lumityöt lapion asemesta teelusikalla.

Yritysten määrällä ei ole mitään tekemistä kansakunnan rikkauten kanssa

Iso firma käyttää paljon vähemmän energiaa ja resursseja yhden tuotteen

tekemiseen kuin pienyritys. Esimerkiksi pientilaa pidetään parempana kuin suurtilaa. Oikeassa maailmassa pientila tuhlaa varmasti paljon enemmän luonnonvaroja kuin suurtila. Isoissa firmoissa asiat hoituvat yleensä helpommin, niissä maksetaan tutkitusti parempaa palkkaa, ja ne ovat tehokkaampia.

Kun yrittäjyydestä keskustellaan, nousee usein esille ajatus, että yritysten määrä on oleellinen. Ekonomi William Baumol on laskenut, että joissakin maissa on huomattavasti enemmän yrityksiä kuin toisissa. Yritysten määrällä ei ole mitään tekemistä kansakunnan rikkauden kanssa. Oleellisempaa on, mihin yritykset kohdentavat resurssejaan.

Yhtään firmaa ei kannata tukea ilman, että sen kasvuun todella on syy

Rikkaita maita ovat yleensä ne maat, joissa yritystoiminta on tehokasta. Maat, joissa on paljon pikkuyrityksiä, ovat yleensä köyhempiä. Ihan esimerkkinä voi verrata Saksaa ja Kreikkaa. Kreikka on söpöjen pikkuyritysten maa, kun taas Saksassa yritykset ovat poikkeuksellisen suuria. Kummalla menee paremmin?

Tietenkään koolla ei oikeasti ole väliä. Iso firma voi olla huono ja pieni taas hyvä. Ja on hyvä, että firmat kasvavat. Mutta yhdenkään firman kasvua ei kannata tukea ilman, että sen kasvuun todella on syy. Eli oikeasti niin hyvä tuote, että sijoittajat uskovat siihen vapaaehtoisesti.

”Firmoilta voidaan vaatia kaikenlaista”

Firmojen kohdalla puhutaan usein yhteiskuntavastuusta. Tässä sekoitetaan kaksi asiaa.

On oikeasti yhteiskuntavastuuta, joka kuuluu firmoille. Jos firma todella aiheuttaa jotain pahaa, joka on konkreettisesti joltain toiselta poissa, se on väärin. Valitettavasti firmojen aiheuttamana pahana pidetään usein sitä, että firma ei satu tekemään tismalleen sitä, mitä joku asiakas haluaa.

Esimerkiksi Microsoftin tuotteita on tapana pilkata kömpelöiksi ja toimimattomiksi, Applen tuotteita taas liian kalliiksi. Ikään kuin näiden firmojen velvollisuutena olisi tuottaa meillemme pilkkahintaan juuri sitä, mitä haluamme.

Olen usein istunut kavereiden kanssa kahvilassa, kun joku on alkanut valittaa, että kahvi on täällä liian kallista. Ihan kuin kahvilayrittäjän velvollisuutena olisi tarjota meille mu-

**Menestynyt yritys on
hyödyttänyt yhteisöä
jo tuotteillaan**

kava kohtaamispaikka ja myydä vielä edullista kahvia. Yrittäjä tekee sellaisen kahvilan kuin huvittaa, ja meillä on täysi vapaus olla menemättä sin-

ne. Mutta yrittäjän ei tarvitse tehdä meille yhtään mitään. Ilman yrittäjää koko kahvilaa ei olisi lainkaan.

Aina kun joku sanoo, että sen ja sen firman pitäisi tehdä sitä sun tätä, voi kysyä vastakysymyksen: Miksi et itse tee?

Oikeasti järkevää yhteiskuntavastuuta on esimerkiksi se, että firma ei saa dumpata jätevesiään Itämereen. Mutta usein firmoille annetaan myös muita tehtäviä. Esimerkiksi se, että niiden pitäisi luoda työpaikkoja.

Menestynyt yritys on kuitenkin jo hyödyttänyt yhteisöä. Joka kerta, kun joku on ostanut yrityksen tuotteen tai palvelun, hän on kokenut sen parantavan elämäänsä enemmän kuin siihen käytetyt rahat. Yritys siis on tehnyt jotain lisää tähän maailmaan, kuten nyt sen kännykän, jota sinäkin olet tänään jo usein käyttänyt.

Jossain vaiheessa joku toinen yritys yleensä keksii jotain parempaa tai myy samaa edullisemmin. Ja hyvä niin! Voittaja on tietysti kansalainen, joka saa koko ajan parempaa halvemmalla. Tätä ei tietenkään kukaan osaa arvostaa.

Esimerkiksi Googlelle ollaan vihaisia sen määräävästä markkina-asemasta, mutta silti sen suurella vaivalla kehittämiä palveluja käytetään kyllä surutta. Ihmiset olisivat 20 vuotta sitten pissanneet housuihinsa onnesta, jos heillä olisi ollut käytössä Googlen hakukone, kartat, sähköposti tai joku muu uusista palveluista. Ja ilmaiseksi! Nyt ollaan vihaisia, kun ne eivät joskus satu toimimaan juuri sillä tavalla kuin kuluttaja itse haluaa.

”Pörssi se vasta paha onkin”

Moni, joka hyväksyy esimerkiksi yksityisrittäjyyden, tuntuu vastustavan kovasti pörssikapitalismia. Pörssikapitalismia kuvataan usein hysteeriseksi.

Googlaapa huviksesi sana ”pörssikapitalismi”. Haulla vastaan tulee pelkästään negatiivisia kirjoituksia, blogeja ja talousuutisia.

Pörssi on siis kaiken pahan alku ja juuri. Pörssi voidaan ilmeisesti lakkauttaa, ja sitten maailma olisi parempi söpöine pienyrittäjineen.

Näinhän sitä hölmömpi luulisi. Valittavasti paha on mahdotonta personoida Gordon Gekkon näköisiin älykkäisiin, mutta ilkeisiin mittatilauspukumiehiin, jotka syövät köyhiä aamiaiseen Wall Streetillä.

Pahaa on mahdotonta personoida Gordon Gekkoihin

Suuri osa osakkeissa kiinni olevista rahoista on loppujen lopuksi aivan tavallisten länsimaisten eläkkeensäätäjien rahoja. Siis sinun ja sinun vanhempiesi rahastoituja eläkerahoja. Ja rahastot toimivat tietysti toimeksiantajansa toiveiden mukaan ja yrittävät maksimoida tuoton.

Jos firmalla on tehdas, joka tuottaa jotain konkreettista, esimerkiksi polkupyöriä, ihmisten on helppo tajuta, että firma todellakin tekee jotain hyödyllistä. Mutta erilaiset rahoitusinstrumentit nähdään usein pahoina.

Pankkitoiminta, laina ja pörssi ovat liittyneet kaikkiin ihmiskunnan taloudellisiin menestystarinoihin

Pörssin perusidea on silti hieno: Yhdellä on rahaa ja riskinottohalua, toisella on hyviä ideoita, mutta ei rahaa. Pörssi yhdistää nämä.

Pörssi syntyi aikoinaan Hollannissa, jossa varustettiin laivoja ulkomaanmatkoille. Sijoittaja sai osansa laivan voitoista, mutta kantoi riskin, jos laiva upposi tai se ryöstettiin. Pian tajut-

tiin, että on järkevämpää omistaa kymmenesosa kymmenestä eri laivasta kuin yksi kokonainen laiva. Tätä kutsutaan myös osakkeiden hajauttamiseksi.

Pankkitoiminta, laina ja pörssi ovat liittyneet kaikkiin ihmiskunnan taloudellisiin menestystarinoihin. Ensimmäin on aina tullut rahoitusvallankumous, sen jälkeen joku teollinen vallankumous. Ja samaan aikaan älytön elintason nousu.

Koko ajan. Ei ole sattumaa, että pörssi keksittiin juuri Hollannissa vuonna 1602. Hollanti on tuolloin maailman vauraimpia valtioita ja ”innovatiivinen” maa, kuten konsultti sanoisi.

Itse asiassa Hollanti on edelleenkin maailman vauraimpia maita. Enää Hollannilla ei ole juurikaan siirtomaita, mutta onneksi talous on muuttunut niin abstraktiksi, että vaurauteen

ei enää tarvita pelkästään lebensraunmia ja luonnonvaroja.

Välillä pörssissä on ollut romahduksia, mutta suunta on ollut koko ajan

ylös. Jopa 1930-luvun alun pörssiromahdus oli pieni nytkähdyksilyttömyys ihmiskunnan hyvinvoinnin kasvussa.

Tämä johtuu siitä, että niin kauan kuin maailmassa keksitään uusia asioita, niin kauan myös pörssi lopulta nousee. Se, että osaako sijoittaa juuri oikeaan osakkeeseen juuri oikeaan aikaan on tietysti eri asia.

Suomalaiset sijoittajat ovat melko isänmaallisia. Sijoitamme suhteettomasti kotimaisiin yrityksiin. Kun katsoo pörssin heilahtelua viime aikoina – siis jälkiviisaudella – olisi ollut järkevämpi sijoittaa jenkkiosakkeisiin.

Eikö sijoittajan sitten kannata olla isänmaallinen? Tässä näkyy nollasummapelin ennakkoluulo. Ikään kuin pitämällä rahat kotimaassa olisimme isänmaallisempia. Järkevämpää isänmaallisuutta on sijoittaa sinivalkoiset rahansa hyvin.

Pörssinvastaisessa mielialassa vaikuttaa nollasummapelin ennakkoluulo

Pörssinvastaisessa mielialassa vaikuttaa muutenkin voimakkaasti nollasummapelin ennakkoluulo. Se hyvin intuitiivinen ajatus, että maailmassa jaetaan koko ajan samoja pelimerkkejä.

Teknologiayhtiöiden osakkeista puhutaan koko ajan vain kuplan aiheuttajina, vaikka internet on todella myös parantanut ihmisten elämää. Ai mitenkä niin? Veikkaan, että tämän kirjan lukijan olisi helpompi elää viikko ilman äitiään kuin internetiä.

9 ”Kamala uusliberalismi pilasi kaiken”

”Tämä on uusliberalistinen strategia, joka siirtää julkiset palvelut yksityisten käsiin.”

Espanjalainen mielenosoittaja viime syksynä (HS)

”Tärkein syy eriarvoisuuden kasvuun näyttää olevan globalisaation kausi ja uusliberalistinen talouspolitiikka.”

Paavo Väyrynen presidentinvaalien alla (HS)

”Uusliberalistinen oikeistolaisuus on haaste pohjoismaiselle hyvinvointivaltiolle ja länsimaiselle demokratialle.”

Puheenjohtaja Jutta Urpilainen SDP:n vuoden 2012 puoluekokouksessa

”Uusliberalistinen diskurssi on vahva ja vaikea voittaa, koska sillä on puolellaan koko sellaisten voimasuhteiden kenttä, jota se itse on mukana tuottamassa.”

Sosiologi Pierre Bourdieu

Termi uusliberalismi löytyy kaikista viime vuosina taloutta käsittelevistä vasemmistolaisista pamfleteista. Viimeisen 20 vuoden aikana Helsingin Sanomissa on mainittu ”uusliberaali” jossain muodossa noin tuhat kertaa. Ja harvemmin myönteisessä sävyssä.

Uusliberalismi vaikuttaa olevan pahempi vihollinen kuin kommunismi, sillä Suomesta löytyy enemmän kommunisteiksi tunnistautuvia kuin avoimen uusliberaaleja. Meillä on jopa monta kommunistista puoluetta, muttei yhtään uusliberaalia, ei edes liberaalia.

Miten on mahdollista, että sana, joka koostuu kahdesta erittäin myönteisesti latautuneesta osasta ”uusi” ja ”liberaali” on alkanut tarkoittaa jotain hirveää?

Oululaisen kirjailijan Teuvo Pakkalan Mahtisana-novellissa vilahtaa hieno termi stiiknafuulia. Se on siksi käyttökelpoinen, ettei se tarkoita yhtään mitään.

Uusliberalismi on juuri tällainen stiiknafuulia. Uusliberalismi on vasemmistolaisen turvasana, joka heitetään, kun ei keksitä keskustelussa enää yhtään mitään sanottavaa. Se on sukua oikeistolaisten Neuvostoliitto-kortille.

Sekä markkinatalouden puolustajat ja vastustajat syyllistyvät samaan älylliseen laiskuuteen. On kiva sekämäärillä vihollinen sekä puolustettava asia itse, omilla reunaehdoillaan.

Markkinatalouden vastustajatkin haluavat usein elää markkinataloudessa, mutta vaativat siihen erilaisia valtion väliintuloja. Kuten aiemmin mainitsin nämä välintulot arvioidaan hirveän usein jälkikäteen, täydellisellä jälkiviisaudella.

Uusliberalismi on vasemmistolaisen turvasana, joka heitetään, kun ei keksitä mitään sanottavaa

Markkinatalouden puolustajatkin syyllistyvät älylliseen laiskuuteen

Markkinatalouden puolustajana lähden käsityksestä, että se, että asioilla on yksityinen omistaja ja hinta, on hyvä tapa tehdä maailmasta parempi. Ja vielä parempi, jos hinta voi määrit-

Ainoa asia, mihin uusliberalismi ei ilmeisesti ole syyllinen, on huono euroviisumenestyksemme

tyä markkinaehtoisesti niin, että kaupanteon molempien osapuolten tarpeet siihen vaikuttavat.

Missä sitten on tällä hetkellä markkinataloutta? Aika lailla kaikkialla. Missä markkinoita on rajoitettu, kauppaa käydään niistä asioista, joista voidaan, esimerkiksi poliitikoista ja virkamiehistä. Yhdysvalloissa ei ole sen enempää markkinataloutta kuin vaikkapa Ruotsissa. Mutta molempiin on se kamala uusliberalismi kriitikkojen mukaan tullut.

”Uusliberaali pelastaa pankkeja ja kannattaa sotia”

Uusliberalismin alkuperäinen merkitys lienee markkinoiden vapauttaminen. Kyse oli paluusta klassiseen liberalismiin, joka vallitsi maailmassa eritoten 1800-luvulla ja pysähtyi ensimmäiseen maailmansotaan.

Uusliberalismi alkoi 1980-luvulla Yhdysvalloissa ja Britanniassa, ja jossain vaiheessa käärme pääsi livahtamaan myös paratiisiin nimeltä Pohjoismaat. Siksi täällä on nykyään niin hirveää.

Pikaisen lehtien selailun perusteella uusliberalismi on syyllinen ainakin seuraaviin asioihin: Bulevardin perhesurmat, vanhusten heitteillejättö, kouluampumiset, köyhyys, eriarvoistuminen, rikkaiden rikastuminen, Irakin sota, suuryritysten tukeminen, taiteilijoiden ahdinko, homofobia ja rasismi.

Suunnilleen ainoa asia, johon uusliberalismi ilmeisesti ei ole syyllinen, on Suomen huono euroviisumenestys.

Kriitikoiden mukaan uusliberalismi tarkoittaa myös monia keskenään ristiriitaisia asioita: täysin vapaata taloutta, mut-

ta silti suuryritysten tukemista valtion budjetista ja pankkien pelastamista kriisitalanteessa. Jenkkiläinen uusliberaali haluaa mahdollisimman pientä valtiota ja verotusta, mutta kannattaa samalla kallista verorahoilla maksettua Irakin sotaa.

Globalisaatiokriitikko Naomi Klein vetää mutkat erittäin suoriksi *Tuhokapitalismin nousu* -kirjassa, jossa hän syyttää Milton Friedmanin oppien mukaista uusliberaalia politiikkaa esimerkiksi Irakin sodan kaltaisten katastrofien hyväksikäytöstä markkinatalouden ehdoilla.

Klein unohtaa kuitenkin mainita, että Yhdysvalloissa ei ole pariin vuosikymmeneen noudatettu friedmanilaista politiikkaa. Kuten aiemmin sanoin esimerkiksi republikaani Bush nuoremman kausilla talouden säännöstelyä lisättiin ja taloutta elvytettiin. Sitä paitsi Milton Friedman vastusti Irakin sotaa. Mutta mitä nyt pienistä.

”Markkinoiden vapauttaminen johti kaikkeen pahaan”

Mennään uusliberalismin perusmerkitykseen: markkinoiden vapauttamiseen ja verojen alentamiseen. Missä vaiheessa tämä käärme sitten luikerteli paratiisiin?

Markkinoita vapautettiin ja veroja alennettiin 1980-luvun Yhdysvalloissa ja Britanniassa. Taustalla oli 1970-luku, jolloin jenkkien ja brittien taloudet olivat surkeassa kunnossa. Tämä johtui tietysti öljykriisistä, mutta myös tehdystä talouspolitiikasta. Inflaatio oli korkealla, lamoja oli koko ajan. Britannia oli 1970-luvulla köyhempi kuin sodan häviöjä Länsi-Saksa.

Suomeen uusliberalismi luikerteli Harri Holkerin, Esko Ahon ja Paavo Lipposen hallitusten myötä. Meillä rajapyykiksi pannaan usein vuosi 1986, jolloin rahamarkkinoita alettiin vapauttaa. Tästä alkoi virallisen tarinan kaikki paha ja köyhyyden lisääntyminen.

Otetaan aikakone 1980-luvun alkupuolen onnela-Suomeen. Heti aluksi on luovuttava tietokoneesta, Twitteristä ja Facebookista. Ei kai nyt kuitenkaan MP3-soittimesta? Kyllä. Nuo

kaikki keksitään myöhemmin taloutaan vapauttaneissa maissa.

Autopuhelin löytyy juuri ja juuri ministeriautosta. Televisiokanavia on kaksi, ja niistä tulee samat uutiset

puoli yhdeksältä molemmilta kanavilta. Suuri osa ei ole mais-
tanut homejuustoa, hometta on lähinnä talojen rakenteissa. Juustotiskiltä otetaan pallojuustoa, ulkona ei käydä syömässä kuin juhlapyhinä.

Ylempi keskiluokka esittelee ylpeänä dioja lomamatkalta Kanarialta. Kateellinen naapuri on ollut vain automatkalla kotimaassa, mutta ei ole vahingossakaan pysähtynyt bensa-asemalle kahville. Miesten eliniänodote on seitsemänkymppin hujakoilla, joten vanhukset eivät tuki terveydenhuoltoa.

Katukuva näyttää toisenlaiselta. Joka puolella on älyttömästi Ladoja. Se oli 1980-luvun alkuvuosina maamme myydyin automalli. Kyllä. Lada.

Nykyään Ladalla ei suostu ajamaan edes kiihkein kommunisti. Sinikka Sökkakin näytti viime vuonna ajavan televisiossa Citroënilla mainostaessaan pulloitettua vettä. Lada kelpaa enää Kymppiutusten loppukevennykseen pyrkiville humoristille.

Kun kapitalistikriitikot esittävät jälkepäin laskelmiaan siitä, mitä taloudessa olisi pitänyt tehdä, he esittävät ne ikään kuin kaikki hyvä, olisi tapahtunut joka tapauksessa. Se, että talous kasvaa ja maailma täyttyy uusilla keksinnöillä, tuntuu tapahtuvan itsestään.

Viime kesänä Voima-lehdessä laskeskeltiin ihan pökkana, että jos verot olisivat nyt vuoden 1995 tasolla, Suomessa kerättäisiin 6–8 miljardia euroa enemmän valtion kassaan. Aivan kuin

Kriitikot esittävät laskelmansa olettamalla, että kaikki kehitys tapahtuu itsestään

kaikki talouskasvu, tekninen kehitys ja Suomen vaurastuminen olisi tapahtunut kuin luonnonlakien määräämänä. Ja kasvun hedelmiä nyt vain jaettaisiin tasaisemmin kaikille.

Kun uusliberalismin käärme luikerteli paratiisiin, se toi mukanaan myös omenan. Ainakin Apple-nimiset tietokoneet. Ja paljon muuta.

Juuri 1980- ja 1990-luvun Yhdysvalloissa kehitettiin muun muassa sellaiset pikkuasiat kuin nykymuotoinen internet ja myöhemmin – paradoksaalista kyllä – sosiaalinen media, jossa nykyään kierrätetään kapitalismin vastaisia mainoksia. Kukaan ei näe mitään ristiriitaa siitä, että kapitalismikriittistä keskustelua käydään nykyään Applen tietokoneilla Facebookissa tai Twitterissä. Samat tyytit kritisoivat sitä, että köyhiltä puuttuvat vielä toistaiseksi iPadit.

Olisivatko tuollaiset keksinnöt syntyneet valtion kollektiivisella suunnittelulla? Olisiko poliitikoilla ollut joku salainen ase säännellä taloutta niin, että eläisimme vielä parempien keksintöjen maailmassa?

”Uusliberalismi synnytti hirveän asuntokuplan”

No. Leikki sikseen. Yksi asia on kriitikoiden mukaan ainakin selvä: uusliberaali talouspolitiikka aiheutti hirveän talouskriisin, jossa nyt olemme. Se synnytti asuntokuplan, josta kaikki kamala alkoi.

Höpö-höpö. Jos uusliberalismi on sitä, että talouteen puututaan mahdollisimman vähän, jenkkien asuntokuplassa tehtiin täysin päinvastoin. Asuntokupla syntyi, kun ihmiset ostivat asuntoja, joihin heillä ei ollut varaa.

Lainanantajat jakoivat asunnonostajille lainarahaa, koska hyväntahtoiset poliitikot olivat tehneet lainojen antamisen kannattavaksi. Tai jopa pakolliseksi.

Asuntokuplan taustalla oli kymmeniä vuosia Yhdysvalloissa jyllännyt poliittinen unelma siitä, että kaikilla pitäisi olla omistusasunto. Demokraatit tykkäsivät ajatuksesta, koska he halusivat köyhien saavan asunnot. Republikaanit taas sen takia, että puolueessa uskotaan kovasti omistusyhteiskuntaan.

Valtion tukema lainamarkkinakin alkoi Jenkeissä jo 1930-luvulla, kun Franklin Roosevelt perusti asuntoluotottajan Fannie Maen. Fannie Maen puoliyksityistämisen jälkeen synnyttiin samanlaiset hirviöt Ginnie Mae ja Freddie Mac.

Ja vuonna 1977 kongressissa saatiin sitten läpi laki, mikä sinetöi koko kauheuden: Community Reinvestment Act. Ennen lakimuutosta pankkitoiminta Yhdysvalloissa oli tiukasti säänneltyä. Lakimuutoksella pankit veloitettiin lainaamaan myös köyhille, huonommilla takuilla.

Taustalla oli poliitikkojen puuttuminen markkinatalouteen ja suuri epäluulo vapaita markkinoita kohtaan

Palkinnoksi valtio takasi nämä lainat ja pankin sääntelyä höllennettiin.

Jos pankki ei tähän diiliin suostunut, siltä saatettiin kieltää esimerkiksi yhdistyminen ja laajeneminen. Pankeilla oli siis täysi syy antaa lainaa myös tyypeille, jotka eivät olleet täysin maksukykyisiä.

Taustalla oli siis poliitikkojen puuttuminen markkinatalouteen ja suuri epäluulo vapaita markkinoita kohtaan. Vapaat markkinathan eivät taanneet kaikille oikeutta asuntoon.

Vuonna 1997 pari suurta pankkia luuli keksineensä rahanpaimokoneen. Ne päättivät arvopaperistaa nämä valtion takaamat lainat.

Suomeksi sanottuna pankit alkoivat myydä riskiä eteenpäin. Idea on suunnilleen sama kuin jos ottaisit paketin juhlapöydän konvehteja, mutta vaihtaisit alemman kerroksen suklaan paskaan. Ja tämä myytäisiin konvehteina. Paska parfymoitii ja

pistettiin nättiin pakettiin. Ostaja uskoi, koska kaikella oli valtion takaus.

Subprime-laina tarkoittaa sanatarkasti hyvän alapuolella olevaa eli huonoa. Se on konsulttien uuskieltä, jolla peitetään oikea asia.

Jotta kaikki näyttäisi hyvältä, roskalainojen riskejä arvioitiin mukatieteellisillä raporteilla pieniksi. Vuonna 2002 Fannie Mae maksoi Nobel-voittaja Joseph Stiglitzille siitä, että tämä laskisi sub prime -lainojen riskejä. Ja ne tietysti saivat puhtaat paperit.

”Subprime” on konsulttien uuskieltä, jolla peitetään oikea asia

Sama Joseph Stiglitz poseerasi presidentti Tarja Halosen kanssa Palkan-saajien tutkimuslaitoksen juhlaseminaarissa syksyllä 2011. Ja on arvostellut kovin sanoin ”uusliberaalia” talouspolitiikkaa.

Arvopaperistamisessa ideana oli, että kun samaan pakettiin laitetaan monta erilaista huonoa lainaa, joku saattaa jäädä maksamatta, mutta eivät kaikki. On kuitenkin aika itsestään selvää, että taantuma koskee yhtäkkiä suurta osaa ihmisistä. Ja kun asuntojen hinnat alkavat laskea, vain yhden kämpän arvo ei laske vaan kaikkien.

Vielä vuonna 2002 presidentti George W. Bush julisti suurellesesti, että ”haluamme, että Yhdysvalloissa jokainen omistaa oman kotinsa”. Jos joku järjen ääni olisi halunnut tähän puuttua, sillä ei olisi ollut poliittista tulevaisuutta. Tämä poliitikko haluaa nostaa asuntolainasi hintaa! Tämä poliitikko vastustaa köyhien asunnonostoa!

Laina on hyvä asia silloin, kun voidaan olettaa, että saaja maksaa sen takaisin

Laina on hyvä asia silloin, kun voidaan olettaa, että sen saaja pystyy maksamaan sen joskus takaisin. On ihan oikein, että siitä myös otetaan sen mukaista korkoa. Näin toimii markkinatalous.

Näin ei kuitenkaan tehty viime vuosikymmeninä Yhdysvalloissa. Näin ei ole tehty myöskään Euroopassa, jossa huonon taloudenpidon maat saivat lainaa yhtä hyvillä ehdoilla kuin

Eihän siinä ollut mitään järkeä. Tavalliset ihmiset ostivat jopa kolmansiä asuntojaan.

hyvän. Paljolta olisi säästyty, jos laina olisi oikeasti ollut pahan markkinatalouden ehdoilla annettua lainaa.

Ja vielä koko 2000-luvun Yhdysvaltain keskuspankki elvytti. Se piti ohjauksorkkoa keinotekoisen alhaalla. Lainanotto oli halpaa, ja 2000-luvun inflaation oloissa se oli jopa kannattavaa.

Eihän siinä ollut mitään järkeä. Tavalliset ihmiset ostivat Yhdysvalloissa jopa kolmansiä asuntojaan.

Monissa osaa Yhdysvaltoja on käytäntö, että asuntolaina on sidottu asuntoon, ei henkilöön itseensä. Hullu päätös. Sillä jos asunnon arvo vähenee, kukaan ei joudu vastuuseen. Se on riskitöntä lainaa lainanottajalle, joka voi palauttaa talon avaimet pankkiin ja päästä näin eroon asuntolainasta.

Tämä on nimenomaan poliitikkojen – ihmisten suojaksi – hyvää hyvyttään muokkaama laki. Sen tarkoituksena on ollut suojata ihmisiä ilmeisesti pahoilta pankeilta.

Mutta se sai ihmiset ottamaan käsittämättömiä lainoja. Ja pankit antamaan niitä. Koska ne ovat voineet luottaa siihen, että valtio tulee avuksi.

Että sellaista talouden vapauttamista! Tuollaisilla järjettömyyksillä on tuskin mitään tekemistä kovimpien uusliberaalien, kuten Friedrich Hayekin, teorioiden kanssa.

10 Jälkikirjoitus: ”Raha paha, taide pyhä”

Kapitalismi nähdään hirvittävän yleisesti jonkun hienomman ja kauniimman, kuten taiteen vastakohtana. On sivistymätöntä puhua rahasta. Paitsi silloin, kun sitä halutaan itselle.

Kriitikko Pekka Wahlstedt kirjoittaa Kanava-lehden Herbert Marcuse -kriitikissään, että ”nykyään taide on laitettu palvelemaan kaupallisia intressejä”. Wahlstedt rinnastaa kapitalismin suhteen taiteeseen samantyyppiseksi kuin taiteen suhteen fašismin ja kommunismin.

Kriitikko Otso Kantokorpi sanoo Yle Radio 1:n kolumnissaan, että ”Suomessa taiteilijoiden kuriin panemiseen on markkinoiden avuksi valjastettu esimerkiksi opetusministeriö, joka on koko 2000-luvun ajan yrittänyt ohjauspolitiikallaan tehdä taiteilijoista yrittäjiä.”

Siis hetkinen... että mitä?

Kuulostaa pinnallisesti katsottuna järkevältä. Mutta väite on hölynpölyä. Yhdessäkään läntisessä markkinatalousvaltiossa ei pakoteta yhtäkään taiteilijaa tekemään minkäänlaista taidetta.

Taiteen ”valjastaminen” kapitalismin palvelukseen tarkoittaa ilmeisesti sitä, ettei taiteilijoita tueta tarpeeksi. Siis sillä vauraudella, mitä tuottavaa työtä tekevät ovat keränneet. Ai kauheeta. Miten edes kehtaan puhua tuottavasta työstä taiteen yhteydessä?

Kulttuuriväen suhtautuminen rahaan on jännää. Harva siitä kieltäytyy, mutta karmeinta on, jos mitään taiteen tulosta halutaan mitata rahassa. Teatterinohjaaja Esa Leskinen tiivistyi asian Voima Kustannuksen Fifi-verkkolehdessä näin: ”Saattaa ol-

Taiteen ”valjastaminen” kapitalismin palvelukseen tarkoittaa ilmeisesti sitä, että taidetta ei tueta tarpeeksi

la, että taiteeseen satsaaminen todellakin joskus tuottaa rahallista hyötyä, mutta parempi olisi, ettei tuottaisi. Taiteen arvo on, että se tuottaa päinvastoin pysähtymisen tunteen – kokemuksen siitä, että minun ei tarvitse tuottaa yhtään mitään.”

Tämä on tavallaan ihan totta. Minustakaan taidetta ei voi, eikä pidä, mitata rahassa. Kamalimpia latteuksia on se, että taide tuo ”pyhyiden kokemuksia”, mutta ymmärrän sen.

”Taide on itseisarvo, eikä sitä saa mitata”

Kerään grafiikkaa ja designiä ja saatan joskus vain tuijotella taulujani ja tuntea outoa iloa. Tätäkin kirjoittaessa tuijotan kahta Kari Riipisen taulua. Diplomi-insinööri-isälleni ne ovat vain rumia ja ylihintaisia kuvia. Minulle ne ovat kuitenkin arvokkaampaa kuin raha, jotka niihin käytin. Muutenhan en olisi niitä ostanut.

Ei ole olemassa mitään taidetta itsessään. On olemassa taidetta vain jonkun kokemana.

En tietenkään osaa erotella, johtuuko iloni nimenomaan fetissiarvosta, eli

ilosta omistaa jotain, jota yhteisö pitää arvokkaana ja älykkäänä. Toisaalta haluaisin katsella taulujani, vaikka olisin yksin autiolla saarella. Mutta mitäpä tuolla väliä.

Taide on itseisarvo, sanoo taiteen ystävä. Sitä ei saa mitata millään. Rohkenen olla eri mieltä. Ei nimittäin ole olemassa taidetta itsessään. On olemassa taidetta vain jonkun ihmisen kokemana.

Jos taide todella olisi itseisarvo, sillä olisi väliä myös silloin kun viimeinenkin maapallon ihminen kuolee markkinatalouden tuoman elintason aiheuttamiin sydän- ja verisuonitauteihin. Veikkaan, että katosta roikkuvilla palavilla kultaisilla dildoilla ei ole maapallolle jääville eläimille tai ulkoavaruuden olioille mitään merkitystä.

Taide on parhaimmillaan monimutkainen ja älykäs merkitysjärjestelmä, jonka ihminen on luonut halutessaan sanoa jotain toiselle ihmiselle. Yleensä tuo sano-
ma ei valitettavasti ole sen kummoin-
sempi kuin pikkulapsella. Katsokaa
minua!

**Kyllä minustakin olisi
noloa elää maassa, jossa ei
olisi kansallisoopperaa**

Mutta mutta. Taide todellakin on hyvää sen järjettömyyden ja mittaamattomuuden takia. Se erottaa ihmistä hieman materialismista.

Taiteen tukemista julkisista varoista voi perustella monella tavalla. Kyllä minustakin olisi noloa elää maassa, jossa ei olisi kansallisoopperaa. Ilman julkista tukea Suomessa ei tehtäisi ai-noatakaan elokuvaa. Kävin juuri katsomassa Espoon EMMA-museossa upean futurisminäyttelyn, jota ei olisi kyllä Suomeen saatu, jos se olisi pelkillä lipputuloilla rahoitettu.

Olisiko sitä sitten kiva katsoa vain Hollywood-leffoja, kun nyt on mahdollista katsoa myös suomenkielisiä kopioita? Olisi melko kummallista, jos meillä ei olisi hienoja kulttuurilaitoksia ja 1800-luvun suomalaista taidehistoriaa. Ja onhan tuo Ateneum aika hieno, kun siitä ajaa ohi matkalla lätkämatsiin.

Ateneumin hinta-arvio oli 1800-luvun lopulla kymmenen prosenttia Suomen valtion silloisesta budjetista. Koska arviot tehdään aina ylioptimistisesti, se tietysti ylittyi.

Nykymaailmaan verrattuna Ateneumin hinta vastaisi suunnilleen sitä, että rakentaisimme Helsingin keskustaan 5 miljardia euroa maksavan museon, jonka hinta nousisi 7,5 miljardiin. Vertailun vuoksi, tämä on yli 20-kertaisesti se mitä Guggenheim-museon arvioitiin pessimistisimmis-säkin arvioissa maksavan.

**Kun Ateneum rakennettiin,
sen hinta-arvio oli 10
prosenttia valtion
silloisesta budjetista**

Mitäs jos tuo supermuseo kuitenkin nyt rakennettaisiin. 150 vuoden päästä elävät suomalaiset kä-

visivät siellä kerran kymmenessä vuodessa mutta pitäisivät sitä silti tärkeänä osana maansa historiaa. Olisi ”kiva”, että se olisi olemassa, vaikkei siitä mitään käytännön hyötyä olisikaan.

Tarkastellaanpa asiaa yksilönvapauden näkökulmasta. Jos nyt yhtäkkiä joutuisimme rakentamaan 7,5 miljardin euron museon, se tietysti tietäisi leikkauksia sosiaalimenoihin, vanhus-ten hoitopaikkoihin ja koululaisten välipalavanukkaisiin.

Tässä ajassa elävä yksilö kärsisi kohtuuttomasti siitä, että joku joskus 150 vuoden päästä saisi kokea pyhyiden tunnetta. Ihan varmasti Ateneumista on ollut Suomelle isoa hyötyä, niin kulttuurissa kuin taloudessa. Mutta tuo hyöty on revitty 1800-luvulla eläneen suomalaisen mädäntyneestä perunapussista.

Ateneumin – kuten minkä tahansa menneen kulttuurilaitoksen – rakentaminen on nykymaailman mittapuun mukaan ollut ihmisoikeusloukkaus. Hegelin ajatus siitä, että on olemassa kansakuntia, joilla on vuosisatojen mittaisia kohtaloita, on tietysti kaunis. Valitettavasti se ei ole totta. Oikeassa maailmassa, jossa elää verta ja lihaa olevia ihmisiä, kansakuntien kohtaloilla ei sinänsä ole väliä, jos ne vaativat omassa elämässä sataprosenttisen uhrauksen.

Tietenkään 7,5 miljardin hintaista museota ei nykymaailmassa rakennettaisi. Tämä johtuu taidealan ihmisten mielestä siitä, että ”kovemmat arvot” ovat tulleet politiikkaan.

Tuo on tietysti täyttä puppua. Ihmisillä on tapana marista, että ennen vanhaan tehtiin hienoja rakennuksia, mutta nykyään taas rumia laatikoita. Kriitikon mielestä tämä johtuu siitä, että nykyään ajatellaan vain puhtaasti rahallisia arvoja. Ja sehän on kamala, sillä raha ei saa olla kaiken mitta. Luojan kiitos asioita mietitään nykyään enemmän rahassa!

• Luojan kiitos asioita
• mietitään nykyään
• enemmän rahassa

Tämä johtuu sellaisesta pikku seikasta kuin demokratia. Ennen vanhaan julkisten rakennusten rakentamista ei alistettu minkään sorttiselle demokraattiselle päätöksentekoprosessille. Silloin ei todellakaan mietitty pahoja rahallisia arvoja, vaan rakennettiin muutaman tuhannen asukkaan Helsinkiin käsittämättömiä pytinkejä samalla kun kansa kiskoi mätiä juureksia routaisesta maasta.

”Johtajien optiot ovat pois taiteen tuesta”

Taiteilijoilla on tapana kritisoida yksityisten firmojen johtajia ahneudesta, koska he saavat isoja palkkoja ja pahoja optioita. Mutta kun joku sanoo, että taiteilijoiden tuki on poissa vanhainkodin jälkiruokavanukkaista, sitä pidetään taidevastaisena populismina.

Hassuinta tässä on, että asia on juuri päinvastoin. Jos täysin yksityinen firma maksaa johtajalleen optioita, niistä maksetaan täysi tulovero. Kyseinen tulovero tuo nimenomaan rahaa valtion kassaan.

Taiteilijat ja mummot taas kilpailevat nimenomaan samoista julkisista rahoista. Ja arvatkaapa kumpi ryhmä näistä on kovempi järjestämään Facebook-protesteja ja kynttilämielenosoituksia?

Ongelmana ei ole se, että Suomessa tuettaisiin nyt jotenkin älyttömästi taidetta. Kysymys on väitteestä, että kapitalismi jotenkin sitoisi taiteilijoita.

Helsingin Sanomien toimittaja Leena Becker kirjoitti saksalaisten taiteilijoiden kapinasta: ”Eniten pöyristyneitä reaktioita on herättänyt uusliberalistinen näkemys, jonka mukaan taidetarjonta tulee suunnata kysynnän mukaan. Taiteilijoiden tulisi alistaa luomisvoimansa markkinatalouden lainalaisuuksiin.”

**Taiteilijat ja mummot
kilpailevat samoista
julkisista varoista**

Aaah. Taas uusliberalismi. Sieltä se syyllinen löytyi.

Tässä on todella iso – toivottavasti tahallinen – älyllinen ajatusvirhe. Yhdenkään saksalaisen taiteilijan ei tarvitse alistaa luomisvoimaansa yhtään mihinkään. Jokainen saksalainen taiteilija saa luoda niin paljon kuin huvittaa. Taiteilijoiden alistaminen tarkoittaa tässä, että he eivät saa valtiolta – toisten ihmisten – rahaa tismalleen yhtä paljon kuin haluavat. Eli silloinhan raivostuneet taiteilijat mittaavat itse asioita rahassa. Ihmiset ovat siis raivoissaan, kun

Kaikki haluavat valtiolta enemmän kuin valtiolla on tarjota

muut eivät tee heidän puolestaan tarpeeksi, jotta he saisivat elää juuri sellaisen elämän kuin haluavat.

On ihan selvä, että kaikki haluavat valtiolta enemmän kuin valtiolla on tarjota. Kun joku vaatii muiden rahaa itselleen ja perustelee asiaa yleisellä hyödyllä, hän on lievästi sanottuna jäävi.

Kun joku vastustaa valtion tukia jollekin asialle, vasta-argumenttina on usein, että henkilö vastustaa koko asiaa itsessään. Johtopäätös on tietysti tahallista asian väärinymmärtämistä. Taiteen julkisen tuen puolustajat ajattelevat, että juttu, jota valtio ei tue, ei ole olemassa. He luottavat siis järjestelmään, eivät ihmiseen.

En tietenkään väitä, etteivätkö julkista rahaa itselleen haluavat olisi liikkeellä vilpittömin mielin. Suurin osa ihmisistä – erityisesti taidealalla – haluaa vilpittömästi hyvää kaikille.

Kyse ei ole ahneudesta, vaan ihmisen mittakaavaharhasta. Kaikesta tietysti tuntuu, että oma ala on poikkeuksellisen tärkeä. Totta kai nukketeatterintekijästä nukketeatteri on tärkeää. Ja alan alasajo olisi Suomelle ”häpeällistä”. Hänhän on kiinnostunut nukketeatterista sen takia, että pitää sitä tärkeänä. Itselleen. Ja asuntolainalleen.

Palataan vielä teatterinohjaaja Esa Leskisen kolumniin Fifi-lehdessä. Hän käy läpi pitkät pätkät nykyisen ”liberalistisen” talouden pahuutta. Kun kaikki mitataan vain rahassa, korkeammat asiat, kuten taide, unohtuvat. Olen samaa mieltä. Minustakaan raha ei ole laisinkaan tärkeimpiä asioita maailmassa.

Sitten Leskinen kuitenkin tulee kaikesta tästä tällaiseen johtopäätökseen: ”Taiteelta ja humanistisilta tieteiltä leikataan rahaa, koska ne eivät tuota rahaa, eikä niillä näin ollen ole mitään virkaa.”

Hetkinen. Mitä se Leskinen siis halusikaan kirjoituksessaan lisää sinne taiteelle? Rahaa.

11 Lopuksi

Jokaisessa sosiologian kirjassa kuvataan legendaarinen sähköshokkikoe esimerkkinä ihmisen pahuudesta. Kyse on Yalen yliopistossa 1960-luvulla tehdystä Stanley Milgramin tottelevaisuuskokeesta, jossa viattomat opiskelijat päätyivät antamaan sähköshokkeja toisille ihmisille kokeenjohtajan käskystä.

Jotkut vetävät kokeesta sen johtopäätöksen, että tarvitaan lisää kollektivismia ja ihmisten valvontaa. Mutta eikö se ollut juuri kollektivismia, että kokeeseen osallistuvat uskoivat auktoriteettiin, sähköshokkitekstin tekijään?

Ihmisen pitäisi kuunnella enemmän oman järkensä ääntä

Itse tulkitsisin tottelevaisuuskoetta niin, että ihmisen pitäisi enemmän kuunnella oman järkensä ääntä. Ja pyrkiä itse elämään niin hyvä elämä kuin haluaa. Hyvää

elämää ei pysty kenenkään puolesta määrittelemään mikään viranomainen saati kukaan ministeri.

Suurin osa kiistoista johtuu oman edun tavoittelemisesta. Tästä seuraa se harha, että luulemme kiistojen poistuvan, jos kaikki olisivat samaa mieltä jonkun asian arvosta.

Mutta kaupankäynti perustuu juuri siihen, että samalla hetkellä kaksi ihmistä on eri mieltä jonkun asian arvosta. Asioilla kun ei ole absoluuttista arvoa, vaan jonkun kokemaa arvoa.

Yksittäisen asian arvo voi vaihdella suurestikin. Putkimiehen arvo kasvaa sillä sekunnilla, kun kellari on täynnä vettä.

Kaikki haluavat vapautta, oikealla ja vasemmalla. Yksilönvapautta halutaan rajoittaa yleensä hyvissä tarkoituksissa.

Johtavana ajatuksena on, että ihmistä pitää suojella. Välillä jopa itseltään, ainakin pieniä ihmisiä pitää suojella isoilta. Hie-

no idea. Paitsi että suojelijat, poliitikot ja virkamiehet, ovat myös ihmisiä.

Se, että suunnitelmallisuus siirretään yksityisiltä ihmisiltä korkeammalle, ei yleensä poista itse ongelmaa. Keskustelua käydään ikään kuin valtiolle töitä tekeville ei olisi samanlaisia itsekeskeisiä ylläkkeitä kuin bisneksessä työskentelevillä.

Täysin vapaata markkinataloutta ei ole missään. Enkä tiedä onko se edes itsessään tavoite.

Ihmisen vapaus on ainoa tavoite. Vapaus, joka ei loukkaa muiden vapautta. Jos Mauno Koivisto oli ”bernsteinilainen sosialisti” minä olen ”bernsteinilainen kapitalisti”.

Tärkeintä on liike. Ja kunhan suunta on oikea. Vallalla on talouskriisin aikana ollut sellainen käsitys, että kun valtaa otetaan yksilöiltä valtiolle, se ratkaisee ongelmat.

Ranskan vallankumouksen vapaus, veljeys, tasa-arvo -slogan on itsessään ristiriitainen. Tasa-arvo ja vapaus saattavat usein olla ristiriidassa keskenään.

Jos ihmisellä on vapaus rikastua ahkeruudellaan tai älyllään, silloin maailma ei voi olla täysin tasa-arvoinen. Jommastakummasta tavoitteesta on luovuttava. Ainakin toisinaan täytyy valita jompikumpi tavoite: tasa-arvo tai vauraus.

Yksityisomaisuuden suoja ja kansalaisyhteiskunnan varallisuus kulkevat käsi kädessä.

Yksityisen omaisuuden suoja ei ole tietenkään sama asia kuin että päättäisimme nyt, että kaikki nykyiset omistussuhteet ovat syntyneet oikeudenmukaisesti. Tai että nykyiset omistussuhteet jäisivät ikuisesti voimaan.

Huono-osaiset pärjäävät vielä huonommin niissä maissa, joissa ei ole vakaata yksityisomaisuuden suojaa. Niissä maissa resurssit hallitsevat ne, jotka tuntevat parhaiten eliitin.

**Tasa-arvo ja vapaus
saattavat usein olla
ristiriidassa keskenään**

Skottilaissyntyinen Harvardin yliopiston historian professori Niall Ferguson pohtii hienosti *Sivilisaatio – Me ja muut* -kirjassaan yksityisomaisuuden suojan vaikutusta kansakunnan rikastumiseen.

Jos olisin saanut veikata 1600-luvulla kumpi tulee menestymään paremmin, brittien valloittama Pohjois-Amerikka vai portugalilaisten ja espanjalaisten hallitsema etelä, olisin voinut kannattaa etelää. Etelä oli täynnä luonnonrikkauksia, kultaa ja hopeaa, kun taas pohjoisessa ei ollut muuta kuin tonttimaata.

Talo on pystyssä vasta, kun sen on joku rakentanut

Mutta pohjoisessa oli jotain, mitä etelässä ei ollut: yksityisomaisuuden suoja. Etelässä kaikki maat olivat kruunun omistuksessa, mutta Pohjois-Amerikassa lähdettiin siitä, että jokainen omistaa oman tonttinsa itse.

Kun yksilöillä on omaisuutta, se myös innostaa suunnittelemaan omaa taloutta. Ja tämä taas johtaa yritteliäisyyteen.

Haastattelin kerran talonvaltaajia, jotka kertoivat vastustavansa voitontavoittelua. Mutta eikö se talo ole pystyssä juuri sen takia, että joku on joskus aiemmin halunnut tehdä sillä voittoa? Muuten koko taloa ei olisi olemassa.

Talo on hieno symboli nollasummapelin ennakkoluuloa vastaan. Talo on pystyssä vasta, kun sen on joku siihen rakentanut.